

Spelet om samtiden

Biblioteken i korselden
mellan det digitala och fysiska

Omslagsbild:

Fredrik Swedemyr

Redaktion:

Helén Andersson, redaktör

Fredrik Swedemyr, redaktör, layout

Pernilla Johansson, layout

Malin Koldenius, konsulent Kultur i Väst Regionbiblioteket

Gunnar Södow, konsulent Kultur i Väst Regionbiblioteket

Kerstin Wockatz, konsulent Kultur i Väst Regionbiblioteket

Kontakt:

Helén Andersson, helen.a.andersson@vgregion.se

Fredrik Swedemyr, fredrik.swedemyr@vgregion.se

www.framsteget.info

Prenumeration:

www.bibl.vgregion.se. Klicka på publikationer.

Innehåll

- 2 Inledning
- 4 Låt det ta tid
- 9 Om att våga sticka ut hakan
- 11 Öppna för nya idéer
- 15 Projekt för framtiden
- 18 Dödshotad kunskap
- 20 Kunskap som får liv
- 22 Hur hett är det?
- 25 Det ska vara enkelt och snyggt
- 29 Att bli du med sina användare
- 32 Den finska Infomacken
- 34 Fler lånar mer
- 36 Boken är en tidlös vinnare
- 39 Visionerna som maldes ner i debatten
- 43 Bibliotek utan berättelse
- 45 Här bowlar ingen ensam
- 49 En träffpunkt i mångkulturell vardag
- 53 Möten över gränser
- 57 Bibliotekets nya roll
- 58 Skönlitteraturens återtåg
- 61 En plats i rörelse

Inledning

Dåtid. Samtid. Framtid. Varje tid tycks ha sitt eget bibliotek. Diskussioner om vad som är en legitim biblioteksverksamhet i förhållande till ett givet historiskt ögonblick är inget nytt. Det kan väl närmast liknas vid ett slag Thomas Kuhnskt paradigmtänkande. Vissa saker poppar upp, passar in i vår uppfattning om vad som för dagen utgör ett bibliotek. Andra saker faller helt enkelt bort och får inget nämnvärt genomslag. Vad hände exempelvis med bibliotek och Second Life?

I det här numret av Framsteget Special tar vi upp den korseld som biblioteken idag befinner sig i. I debatten om biblioteket och bibliotekariernas roll talas det om en rad olika funktioner. I Norge pågår det så kallade PLACE-projektet, som belyser olika aspekter av biblioteket som mötesplats. Även om det är en pågående forskning, kan man redan nu peka på att närheten till lokalsamhället och dess behov är centrala komponenter i denna funktion. Man talar också om olika typer av möten, oväntade eller planerade, inte bara mellan personer, utan även med samlingarna.

Att kunna "browsa" runt i biblioteket är ett värde i sig, som kan öppna oanade dörrar in till litteraturen och kunskapens värld. Biblioteket bidrar i det här sammanhanget också till att skapa socialt kapital. Människor möts över olika gränser, såväl etniska som sociala. Ett exempel på detta är Träffpunkt Holmlia i en av Oslos södra stadsdelar. Där jobbar man övergripande med att just skapa tolerans och respekt för varandra. Möten sker, inte helt obekant, även i en digital värld.

Bibliotek satsar idag på att utveckla sina webbplatser. Till viss del handlar det om att bjuda in användarna och göra dem mer delaktiga genom recensioner, taggning eller andra digitala finesser. Däremot pekar forskning och erfarenheter på att det samtidigt finns ett ganska svalt intresse bland användare att bidra med så kallat användargenererat innehåll på webben – eller webb 2.0. Hur ska biblioteken förhålla sig till utvecklingen på nätet? Hur tänker man kring webben när man lanserar nya webbplatser med nya funktioner? Hur påverkar det bibliotekarierollen?

I Malmö, där debatten också varit het den senaste tiden, har man ambitionen att omformulera den etablerade yrkesrollen för bibliotekarier. Biblioteket ska i högre grad integreras med omgivningen, bli ett tredje ställe mellan hemmet och jobbet eller skolan. Att bjuda in till samtal och författarbесök, är några av byggstenarna i detta projekt för framtiden. Man talar om att levandegöra samlingarna.

Litteraturen har en stark ställning på biblioteken, vilket inte minst den senaste SOM-undersökningen befäster. Detta talar för att boken i en tidlös rymd, kommer vara en central del av biblioteksverksamheten, där formatet kanske är mindre intressant. Traditionalister möter naturligtvis futurister i gränslandet mellan det fysiska och digitala biblioteket. Spelet om samtiden kanske mer handlar om att hitta en balans i verksamheten och tro på det man gör.

Fredrik Swedemyr, redaktör

Låt det ta tid

Biblioteken måste bli bättre på att ifrågasätta allt nytt

Biblioteken är snabba att ta till sig nya innovationer. Men det är inte alltid man reflekterar över nyttan eller funktionen. Joacim Hansson menar att biblioteken sällan ställer sig frågan: Varför? Han talar om att förändring måste ske långsamt och på ett sätt som sammanfaller med praktiken på golvet.

– Många är snabba att hoppa på ett tåg, utan att kanske ens veta vart det går. I en del fall kommer sedan konduktören och slänger av dem från tåget eftersom de inte har giltig biljett, säger Joacim Hansson och tar Second Life som ett exempel på en innovation som sedan inte visade sig vara en plats för biblioteken.

Ingen propp i strömmen

Förändringar sker över tid. ”The times they are a changing” sjunger Dylan i en sång som mer handlar om att inte stå i vägen för den nya tiden. Biblioteken är i det här sammanhanget ingen propp i strömmen av nya trender och utveckling i någon mening.

Snarare är man, som också Joacim Hansson framhäver, ofta väldigt snabba på att ta till sig nya innovationer. Men han talar samtidigt om en tillpassningslogik som biblioteken inte kan komma ifrån om de ska göra nya saker. Det handlar en smula tillyxat om att förändringar helt enkelt måste ske på verksamhetens villkor.

– Det är inte så att man kan plocka bort

något gammalt och ta in något nytt. Det funkar inte. Förändringar är tröga processer. Det måste ske långsamt. Det är lätt att se ett glapp mellan diskurs och verklighet. Själva verksamheten är ofta trög och ekonomiberoende, medan man i diskursen eller samtalet kan haka på vad som helst. Det är lätt att snacka och svårare att genomföra. Ser man på de nya sociala medierna, så kan några bibliotek avsätta tid och resurser för att vara på exempelvis Facebook. Men man ställer sig sällan frågan: Vad ska vi göra där? Man har mantrat att vi ska vara där användarna är. Är det något som är en kris idag så är det bristen på att ifrågasätta, säger Joacim Hansson.

Två bibliotekstyper

Han talar om framväxten av två bibliotekstyper i framtiden. Den ena är sambiblioteket, där folkbibliotek och universitetsbibliotek förenas. Utvecklingen av sambibliotek har haft en starkare utveckling internationellt än i Sverige. Det finns i dagsläget två exempel i Sverige, Härnösand och Visby. Det finns naturligtvis mycket att vinna i termer av gemensamma resurser och delade kostnader.

I Visby blev det en intensiv debatt kring sammanslagningen, vilket närmast ger en indikation på att biblioteket har en viktig roll i människors tillvaro. Följer biblioteken den sedvanliga utvecklingen bör, enligt Joacim Hansson, också sambibliotek få en bredare spridning runtom i landet.

Joacim Hansson är Fil. Dr i biblioteks-och informationsvetenskap. Hans forskning rör frågor om relationen mellan kunskapsorganisation och samhälle samt bibliotekens institutionella identitetsutveckling. Han framhäver bland annat att biblioteken måste bli provocativa i sitt demokratiska uppdrag. FOTO: Fredrik Swedemyr

– Dels går den övergripande utvecklingen i en riktning bort från ett samhälle som hyllar den bildade medborgaren mot ett som hyllar den utbildade konsumenten - för att hårddra det. Folkbildningsidealet som tidigare var så starkt, har ersatts av ett ideal där formell utbildning, gärna hela livet, producerar ett ökat kunnande som helst läses i ekonomiska nyttotermer. Det är en viktig skillnad och främjar bland annat att man knyter kulturinstitutioner till den typ av nyttotänkande som präglar utbildningssektorn. Sedan finns det röster inom bibliotekssektorn som vill flytta folkbiblioteken från kultursektorn till utbildningssektorn fullt ut, genom

exempelvis ett departementsskifte. All sådan utveckling talar för sambiblioteken, säger Joacim Hansson.

Den andra typen är det digitala biblioteket, som på ett ganska tydligt sätt visar klyftan mellan pratet om det nya och praktiken på golvet. En praktik som bärs upp av en yrkeskår med en stark tradition.

– Bibliotekarie är ett otroligt starkt yrke med en stark historia. Man har en klar bild över vad det är man gör och varför. Ska något komma in och utmana verksamheten, så utmanar man en stark självbild. Sedan kan man tala om identitetskris i förhållande till diskussionen om det nya. I 15 år har vi talat

om en oro när något kommer och attackerar den dagliga verksamheten. Men frågar du en bibliotekarie vad rollen är och vilka grunduppgifterna är, så möter du inte alls någon tveksamhet.

Integrerad del

Joacim Hansson argumenterar för att det att det digitala biblioteket egentligen inte existerar, utan att det snarare handlar om en integrerad del av verksamheten. Han talar om två typer av digitala bibliotek.

– Det ena handlar om olika typer av digitaliseringsprojekt där man digitaliserar samlingarna. Detta är något som exempelvis sker på KB, men inte så mycket på folkbiblioteken. Det andra är att digitalisera servicen. Här har vi hela bibliotek 2.0 funktionen, som inte handlar om digitala medier och där grundtanken är just att vara där folk är, säger han och framhäver den ibland evolutionära synen hos vissa av bibliotek 2.0 företrädarna.

– Det är en grundsyn som gör all annan biblioteksverksamhet obsolet. Det är ett sätt att se på förändring som vi inte sett tidigare och som inte är lätt att hantera. Man kan inte säga att nu gäller detta och inte det andra, fortsätter Joacim Hansson och tar diskussionerna om att lägga ut biblioteken, inte på nätet, utan på entreprenad under 80-talet som ytterligare ett exempel på något som inte alla gånger lyckats överbrygga klyftan mellan tanke och praktik.

– Det var samma sak där. Det var en väldigt stark argumentation som backades upp av tunga namn både nationellt och internationellt, där man förespråkade en marknadsliberalisering av biblioteken. Detta fungerar inte i praktiken, eftersom vi vet att biblioteken inte är en marknadsstyrd organisation och kan inte heller vara det. Det finns inga marknadsorienterade incitament i bibliotek överhuvudtaget. Men ändå pratar

man om styrformer och kunder. En massa enkla saker som ändå får stor ideologisk betydelse, säger Joacim Hansson vidare.

– Vi ser idag att det pratas mycket om 2.0 och en anpassning till sociala medier. Man ska komma ut på nätet och synliggöra, vilket bryts mot praktiken. Det är typiskt att det bestäms på en nivå att detta är framtiden och så tar man in det och möter en trög organisation och ett motstånd. Man kan inte göra något med det för det passar helt enkelt inte in och så kostar det bara en massa pengar, fortsätter han.

Svagt intresse

Tidigare i år handledde Joacim Hansson två studenter som skrev en magisteruppsats om hur ett antal bibliotek använder sig av litteraturbloggar. I uppsatsen *Folkbibliotekets plats i den sociala webbmiljön* kommer studenterna Henrik Sylén och Patrik Wall fram till att det finns ett ganska svagt intresse bland biblioteksbesökarna att ta del av den här typen av läsfrämjande insatser. Det är inte speciellt många som tar del av bibliotekariernas litteraturbloggar och än mindre som deltar aktivt genom kommentarer eller inlägg. Att det finns ett svagt intresse för ett aktivt deltagande på nätet backas också upp av annan forskning inom bland annat media (se artikeln om Annika Bergström).

– Tittar vi på bloggandet kan man tala om en möjlighet att gå i dialog med användarna. Men det är ytterst osäkert om användarna vill gå i dialog med biblioteket. Det är få som har ställt sig den frågan. Man kan jämföra det med att gå på Systemet. Går du dit är du inte intresserad av att gå i dialog. Du vill ha ditt vin. Det är samma sak med biblioteken. Man förutsätter ett större socialt engagemang hos den breda allmänheten än man kan få, säger Joacim Hansson.

Den amerikanske författaren Clay Shirkey talar om de sociala mediernas stora kraft

och om hur möjligheten att snabbt sprida information har förändrat förutsättningarna för en stor del av kommunikationen mellan människor.

Förmedlingen av information eller någon form av medialt innehåll, är inte längre enbart i händerna på professionella yrkesmänniskor. Möjligheten att förmedla texter, bilder, filmer, om allt ifrån ett barns första steg till en jordbävning i Kina är i dag i händerna på allmänheten. Men han har också beskrivit en annan sida av myntet.

– Han har hittat en bra snittbild för hur det ser ut. På varje fem bloggar som har mer än en miljon läsare finns det en miljon bloggar som har mindre än fem läsare. Ungefär så här ser proportionerna ut när det gäller de sociala medier som biblioteken anser vara så nödvändiga att vara med på, säger Joacim Hansson.

Hitta harmoni

Även om nu forskning pekar på ett litet aktivt deltagande och ett svalt intresse från användarna, så menar inte Joacim Hansson att hela bibliotek 2.0 konceptet inte är något att satsa på. Snarare handlar det om att hitta en harmoni med den, enligt honom, starka uppfattningen om bibliotekets kärnuppgift.

– Jag menar absolut inte att biblioteken inte ska finnas på sociala medier. Det är en sak att prata om det och testa och en helt annan sak att infoga det i den löpande verksamheten och avsätta medel för att någon ska sitta på biblioteket och blogga. Självklart ska man testa. Men man måste veta varför, säger han och lyfter fram *Fråga biblioteket* som ett bra exempel på något som i dag är en väletablerad digital tjänst.

– Man började med ett ganska gediget utredningsarbete i slutet av 90-talet och såg att det fanns vid den tiden nya tekniska möjligheter att etablera en referenstjänst. Man började regionalt i liten skala och sedan

har det växt. De var glasklara med vad de ville, nämligen att etablera en tjänst som biblioteken redan är kända för att vara bäst på. Man utvärderade och utvecklade. Idag har vi den här tjänsten som är uppdelad mellan forskningsbibliotek och folkbibliotek.

Provocera

Dagens folkbibliotek är, enligt Joacim Hansson, en av samhällets mest komplexa institutioner med en rad olika kärnuppgifter. Det är ett rum för reflektion och en serviceinstitution för bildning och studier. I kärnan ligger också tanken om biblioteket som en demokratifrämjande arena. Här menar han samtidigt att biblioteken måste bli mer tydliga och kanske mer provocativa.

– Vi är inne i en demokratiutveckling som är lite oroande. Det finns ett självändamål från de etablerade partierna att minska den legitima politiska konflikten. Utifrån höger-vänsterskalan rör sig alla mot mitten och då får vi ett demokratiskt problem. Vår regering är idag väldigt instrumentell och till slut väljer vi administratörer och inte politiker. Här har biblioteken ett jätteansvar. För att vara drastisk, så måste biblioteken underblåsa politiska konflikter genom att öppna upp debatter, provocera genom samlingarna, belysa kontroversiella frågor och lyfta fram tystade åsikter, säger Joacim Hansson och tror heller inte på tanken att biblioteken ska vara neutrala frizoner i den meningen att de inte tar ställning.

– Att vara neutral är inte samma sak som att bara hålla med och inte skapa konflikt. Att vara neutral är att släppa fram. Nu släpper vi fram den här ekoanarkistiska förställningen och har föredragshållare som möter de etablerade partierna, om de skulle få de etablerade partierna att ställa upp. Det är biblioteken själva som formulerar debatten i lokalen, säger han vidare.

Han är samtidigt medveten om att det är

många som kan tycka att det finns en känsla av bakbundenhet i relation till en kommunal politisk nämnd.

– Det är klart att det finns en risk. Ställer man provocerande frågor och utvecklar en provocerande verksamhet finns det alltid politiker som blir nervösa och sätter in kommunala åtgärder. Då skapas en yttre fiende som biblioteken måste förhålla sig till. Vi har sett detta i USA, där man är känsligare på många frågor än här, exempelvis HBT-frågor och där biblioteken har blivit stoppade gång efter annan av kommunala politiker.

Men där också biblioteken gjort motstånd och fått allmänheten med sig. Där fungerar biblioteken många gånger som politiska katalysatorer. Många i Sverige är rädda för det här, rädda för att ta ställning därför att bibliotekens egentliga politiska uppdrag ligger helt inom den socialliberala idétraditionen. Det finns ingen annan institution i samhället som rymmer liberalismens paradox mellan absolut frihet och jämlikhet, som biblioteken gör. Alla är välkomna, men arbetarna måste tvätta händerna först. Det är kärnparadoxen inom liberalismen och inom biblioteken. Jag menar att vi måste bryta oss loss från det där och ha en mycket mer explicit politisk hållning för att bli relevanta. Annars riskerar vi att reduceras till något mindre intressant.

Det är klart att det är lättare att säga ja istället för nej. Och det är klart det är jobbigare att driva ett progressivt offensivt bibliotek, än att inte göra det och bjuda in Liza Marklund, fortsätter han.

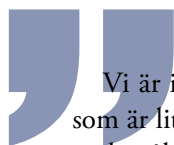
Bibliotekets kärnuppgifter

I skenet av en framtidsvision, tror Joacim

Hansson att vi kommer se en större variation i biblioteksvardagen. Nya användargrupper, större variation i mötesplatsfunktionen och nya medier. Att det blir fler digitala medier är närmast ett ofrånkomligt faktum. Det är väl snarare en fråga om format än innehåll. Men oavsett vilken riktning utvecklingen än tar, så sker förändringarna sakta och kommer hela tiden kretsa kring bibliotekets kärnuppgifter.

– Utveckling går långsamt. Det händer saker hela tiden, som

prövas och implementeras om det passar verksamheten. Det måste funka i det som redan finns. Saker förändras hela tiden. Folkbiblioteket i dag är inte det samma som för 100 år sedan, eller ens för 30 år sedan. Man söker upp folk på lite olika sätt, gör olika prioriteringar och teknologin har utvecklats. Däremot tror jag att den här revolutionära förändringssynen som präglar mycket av både diskussionen och oron idag, är obefogad. Biblioteken är starkt förankrade och upplevs som väl fungerande. Skälen att göra drastiska förändringar finns inte, säger Joacim Hansson.

”Vi är inne i en demokratiutveckling som är lite oroande. Det finns ett självändamål från de etablerade partierna att minska den legitima politiska konflikten. Utifrån höger- vänsterskalan rör sig alla mot mitten och då får vi ett demokratiskt problem. Vår regering är idag väldigt instrumentell och till slut väljer vi administratörer och inte politiker. Här har biblioteken ett jätteansvar. För att vara drastisk, så måste biblioteken underblåsa politiska konflikter genom att öppna upp debatter, provocera genom samlingarna, belysa kontroversiella frågor och lyfta fram tystade åsikter.”

*Joacim Hansson,
Fil. Dr i Biblioteks-och
informationsvetenskap*

Text: Fredrik Swedemyr

Om att våga sticka ut hakan

Utställning om Gaza väckte starka känslor i Helsingborg

Ett skottskadat barn. En svältande kvinna. En oljeindränkt fågel eller en solnedgång över lyckliga människor. En utställning kan väcka känslor. Den kan vara källa till både glädje och sorg. I början på året skapade Helsingborgs stadsbibliotek en stark debatt kring en utställning om Gaza. Vissa ifrågasatte, andra hyllade. Den dåvarande bibliotekschefen Elisabeth Aldstedt försvarar utställningen och tycker biblioteket har en viktig uppgift att fylla när det gäller att skapa debatt.

Laddad stämning

– Under mina åtta år som chef har jag aldrig fått så många mejl och telefonsamtal. En dag trodde jag att jag skulle bli nedslagen. Det var så laddade känslor, säger Elisabeth Aldstedt.

En dag i början av året kom en palestinsk man in på biblioteket och frågade om föreningen han tillhörde fick genomföra en utställning om Gaza. En utställning om kriget. Men också en utställning som med kläder, instrument och andra föremål samtidigt gav en bild av palestinsk kultur.

– Jag pratade med honom. Vår utställningsyta var ledig och vi har denna yta på biblioteket just för att belysa vad som sker i världen, alltifrån lokala händelser till fotbolls VM eller krig, säger Elisabeth Aldstedt vidare.

Slagord

Det övergripande temat för utställningen om Gaza var fred och försoning. Man hade kommit överens om att det inte fick förekomma några politiska paroller i stil med ”hata Israel” eller andra typer av politiskt färgade budskap. En person från föreningen skulle dessutom finnas på plats vid utställningen. På ett bord hade man också lagt ut en banderoll där folk kunde skriva och uttrycka sina känslor för det som händer i Gaza.

– Men det kom olika typer av politiska paroller redan första dagen. Föreningens medlemmar var duktiga på att stryka över. Men det var ändå någon som hann se och det blev väldigt upprörda känslor. Några tyckte biblioteket tog ställning, fortsätter Elisabeth Aldstedt.

Neutral hållning

Biblioteket försökte upprätthålla sin neutrala hållning genom att plocka fram material ur samlingarna som belyste konflikten från olika sidor.

– Vi försökte också få hit ett föredrag med en person från Utrikespolitiska föreningen i Lund. Men det lyckades olyckligtvis inte, berättar Elisabeth Aldstedt, som tycker det är viktigt att biblioteket kan vara provocerande i sitt utbud.

– Jag tycker det är vår uppgift att ha detta utrymme. Biblioteket tar inte ställning. Vår

Elisabeth Aldstedt var chef på stadsbiblioteket i Helsingborg i samband med den uppmärksammade utställningen om Gaza. I dag jobbar hon som områdeschef på Stockholms stadsbibliotek. Hon tror på biblioteket som en inspiratör för själen. Ett ställe där man kan få en djupare insikt om lokala, såväl som globala händelser. FOTO: Helsingborgs stadsbibliotek

neutralitet ligger i att ge tillgång till information och fakta, där kan vi inte på något sätt vara partiska. Men när det gäller föredrag och andra aktiviteter så ska vi släppa fram det som kan vara laddat.

Hon talar också om biblioteket som en samlingspunkt kring ett specifikt ämne eller tema.

– Jag tycker biblioteket kan vara en motor i debatten. Men precis som kyrkan i katastroftider, har vi en viktig roll som samlingspunkt i dessa avseenden. Det bor många palestinier i Helsingborg som är starkt berörda av kriget. Vi hade en avslutningsfest med musik och en fantastisk stämning, även om det naturligtvis finns dem som tyckte att det var hemskt att något sådant här skedde på biblioteket, fortsätter Elisabeth Adelstedt.

Intern diskussion

Det fördes också en intern diskussion på

biblioteket. Alla var inte överens om att detta var en bra satsning. Sedan utställningen i början på året har man inte haft några liknande arrangemang, som väckt motsvarande känslor. Men Elisabeth Aldstedt tycker fortfarande det är viktigt med en öppen attityd i förhållande till programverksamheten.

– Jag är glad att vi genomförde det här, även om det var nervösa veckor. Biblioteket ska inspirera själen. Det är långt mycket mer än tillhandahållandet av medier. Det som kommer ut av service och innehåll, har en större påverkan. Det handlar om gamla saker som folkbildning och demokrati, som skapar möjligheter. I det här ingår också en utställning om Palestina och vad som händer i Gaza. Man kan få insikter av det här, som man inte kan få i en vanlig dagstidning. Det ger en bättre känsla av vad som pågår i världen.

Text: Fredrik Swedemyr

Öppna för nya idéer

Men bibliotekarier värnar också om sin yrkesroll

Bibliotekarier är öppna för nya idéer kring hur man ska organisera verksamheten. Åtminstone så länge det inte krockar med deras uppfattningar om yrkesrollen. Effektivitet, flexibilitet, kunder och andra New Public Management-begrepp har under senare år blivit vardag på bibliotek. Nanna Kann-Christensen undersöker i en ny avhandling mötet mellan två sätt att tänka. En bibliotekarielogik och en New Public Managementlogik.

Olika föreställningsvärldar

Hennes avhandling *”Foreställinger om förändringar – Organisatoriske forandringer i to danske folkbiblioteker”* handlar något förenklat om hur olika föreställningsvärldar möts och hur biblioteken i detta möte också hanterar behovet av förändring. Det som går under namnet New Public Management, NPM, är en samling idéer eller metoder för ledning och styrning av offentlig sektor. Med inspiration från den privata sektorn talar man om effektivisering, decentralisering, målstyrning och tydligare ansvar. NPM är i det här sammanhanget ett slags paraplybegrepp och kan innehålla en rad olika idéer eller filosofier.

Dessa tankar har också etablerat sig mellan hyllorna på biblioteken genom krav på effektivisering och en flexibel personal.

– Det handlar om hur en profession möter ett annat sätt att tänka eller en annan logik. Att kalla det för logik är bara ett teoretiskt begrepp

I mötet mellan golvet praktik och begrepp som kunder, effektivisering eller andra New Public Management-termer, visar sig bibliotekarierna ha en öppen hållning. Det är bara när deras uppfattning om kärnkompetensen utmanas, som de motsätter sig förändringar i bibliotekets organisation. Det visar Nanna Kann-Christensen i en ny avhandling. FOTO: Fredrik Swedemyr

som handlar om hur man ordnar den information man för in eller hur ska man förstå det man upplever. Vad är det som är viktigt och vad är det som inte är viktigt? Exempel på detta inom New Public Management är effektivitet och flexibilitet. Ibland talar man också om utveckling, omställning och konkurrens. Det som en bibliotekarie skulle se som viktigt är samlingarna, låntagarna, det är förmedlingen, det är själva biblioteksarbetet, säger Nanna Kann-Christensen på Danmarks biblioteksskole och understryker att det ofta är bibliotekens ledning som ska upprätthålla kravet på effektivitet och bidrar till att etablera NPM på biblioteket, medan bibliotekarierna på golvet står för andra idéer. Något som, kanske inte helt oväntat, kan leda till en klyfta mellan ledningen och bibliotekarierna på golvet.

Organisationsförändringar

Nanna Kann-Christensen undersöker i sin avhandling organisationsförändringarna på biblioteket i Århus och Tårnby.

– Det som dessa bibliotek har gemensamt är att de båda har team, där de teamansvariga inte är en del av ledningen. Man har en liten strategisk ledning och en bred grund av olika team. Det är nämligen en del av New Public Management att man tänker sig en mer strategisk ledning, som stakar ut vilken väg ska biblioteket gå. Det ska organiseras så att det blir effektivt och smidigt, på ett sätt som gör att man inte behöver fråga alla. Medan bibliotekarierna säger: Vi är en profession. Vi har åsikter om vilken väg vi ska gå och vill vara med att bestämma. Men de nya organisationerna kopplar bort bibliotekarierna från ledningen, fortsätter hon. Denna klyfta tar sig också uttryck i att det finns en skillnad i hur man har upplevt själva organisationsförändringen på de båda biblioteken. Medan bibliotekarierna upplever ett större avstånd till ledningen, så talar man ofta på ledningsnivå om en mer platt organisation.

Tankemässigt paradigmskifte

De flesta bibliotekschefer i Danmark är utbildade bibliotekarier. Nanna Kann Christensen menar därför att det sker ett slags tankemässigt paradigmskifte när någon klättrar på karriärstegen. Från en logik som sätter saker som förmedling och själva fotarbetet i fokus till att tala om verksamheten i termer av kundrelationer och andra mer eller mindre marknadsorienterade begrepp.

– Det ligger också i deras uppgift att göra kommunens politiker glada. De ska hela tiden se till att de är synkroniserade med det som kommunen vill. Det är på den politiska nivån och på förvaltningsnivå som New Public Management-tankarna särskilt florerar. Chefens jobb är att se till att man når så långt med resurserna som möjligt. Därför är de mer fokuserade på effektivitet och flexibilitet, säger Nanna Kann-Christensen.

Hon understyrker samtidigt att detta inte per automatik betyder att alla bibliotekarier på golvet motsätter sig dessa krav.

– Tvärtom kan de i många avseenden förstå det och tycka det är bra. Men det är när det utmanar deras kärnuppgift som de sätter sig emot. Ett exempel på detta är när bibliotekschefer anser att man kan utnyttja personalresurserna mer effektivt genom att säga till sina anställda att de ska vara flexibla och kunna flytta mellan barnavdelningen och vuxenavdelningen. Men när barnbibliotekarier plötsligt ska förmedla vuxenlitteratur eller tvärtom, så skär det in i själva kärnan i deras yrkesroll och fackkompetens, fortsätter hon.

Generalister

Nanna Kann-Christensen menar att en NPM-logik ser bibliotekarierna som generalister och resurser. Medan bibliotekarierna mer ser sig själva som specialister inom sina respektive område. I slutändan handlar det, enligt Kann-Christensen, om att vilken typ av bibliotek man vill ha.

Två modeller

Hennes avhandling handlar inte om att bygga en modell för hur man bäst organiserar framtidens bibliotek. Snarare vill hon belysa de problem som kan förekomma i mötet mellan olika sätt att tänka kring en organisationsförändring. Samtidigt som hon också vill visa att bibliotekarier i regel är öppna för nya former.

– Tittar man på det här med utvecklingsavdelningar, så kan man tala om två modeller som bägge har både fördelar och nackdelar. Antingen kan man ha en avdelning där de som jobbar enbart tänker på utveckling i termer av fundraising och projekt. På så vis kan man göra det mer fokuserat. Men problemet är att man förlorar kontakten med bibliotekarierna på golvet, som ska genomföra projekten. Det kan vara svårt att hitta en balans mellan projekt och den vanliga driften, fortsätter hon.

– I Århus har man en annan modell, där det är bibliotekarierna på golvet som står för projektet. Man kopplar bort dem från sina vanliga jobb, så att de exempelvis kan jobba tio timmar per vecka med ett visst projekt. På så sätt får man ett annat ägandeskap. Problemet med den här modellen är å sin sida att det inte är säkert att alla vill jobba med projekt, vilket i slutändan kan leda till ett oengagemang. De viktigaste slutsatserna i mitt arbete skulle jag vilja säga är två saker. Det ena är att de i ledningen har en väldigt annorlunda uppfattning om vad det är som sker i biblioteket. En händelse tolkas väldigt olika beroende på var i organisationen du är, om du är chef eller bibliotekarie. Det andra är att bibliotekarier är omställningsbara i väldigt hög utsträckning. Men de gör motstånd om de upplever att deras yrkesroll hotas, säger Nanna Kann-Christensen.

Text: Fredrik Swedemyr

BARN / UNGDOM LJUDBÖCKER

Projekt för framtiden

Vem styr egentligen biblioteksutvecklingen och hur förvaltas kunskapen? Forskning kastar nytt ljus

Olika typer av utvecklingsprojekt är, enligt förra årets Bengt Hjelmqvist-pristagare Nanna Kann-Christensen, en given del av framtidens bibliotek. I ett pågående forskningsprojekt ska hon nu undersöka relationen mellan bidragsgivare för olika typer av utvecklingsprojekt och biblioteken. Tanken är att belysa hur denna relation styr biblioteksutvecklingen och vad som händer med all kunskap som skapas i samband med olika projekt.

Fokusering på utvecklingsprojekt

Nanna Kann-Christensen fick förra året Bengt Hjelmqvists pris för ett forskningsprojekt som nu tar vid efter avhandlingsarbetet. Detta kompletterar i viss mening hennes avhandling, som handlar om organisationsförändringar. I det kommande arbetet fokuserar hon mer på de utvecklingsprojekt som riktar sig mot brukarna, exempelvis vad man kan göra med digital litteraturförmedling och hur man kan använda sociala teknologier i biblioteket. Här handlar det också om att identifiera de strukturer som finansierar olika utvecklingsprojekt för bibliotek i Sverige och Danmark.

I Danmark administrerar ”Styrelsen for bibliotek og medieren” utvecklingspott för biblioteken. I likhet med sin avhandling, talar Nanna Kann-Christensen här om tydliga influenser från New Public Management. Biblioteken söker medel från denna gemen-

samma pott och det finns en tanke om att konkurrensen mellan biblioteken kan vaska fram de bästa projekten.

– Denna pott blir också ett uttryck för bibliotekspolitik. För det är Biblioteksstyrelsen som bestämmer vilka projekt som ska få finansiering och vilken väg utvecklingen ska gå. Men det handlar inte bara om att få pengar till sitt bibliotek. Man får också synlighet och status i biblioteksvärlden. Man får ett slags erkännande från de som sitter ovanför. Så det är många olika saker som står på spel. Biblioteksstyrelsen styr också hur projekten ska se ut. De ska genomföras på ett speciellt sätt. De ska kunna utvärderas och det ska finnas en egeninsats. Det kan vara spännande att se vad det är för relation som finns i dessa pengar, mellan biblioteken och de som bestämmer över fördelningen. Det handlar om vad det är för förutsättningar biblioteksutvecklingen har, säger hon.

Förändring som sätter spår

Omvärlden är i ständig förändring. En förändring som naturligtvis också sätter sina spår i bibliotekens vardag. Det kan handla om nya medier och nya vanor, som påverkar utbud och efterfrågan. Men även frågor som kommunsammanslagningar och regionaliseringar kan få betydelse för bibliotekens verksamhet.

Efter kommunsammanslagningen i Danmark, så har många bibliotek velat

etablera kommunala servicekontor i biblioteket, där medborgarna kan få hjälp med allt ifrån passansökningar till andra kommunala ärenden. Detta menar Nanna Kann Christensen är ett exempel på hur biblioteken försöker hitta nya uppgifter i samhället.

– På samma sätt som vissa frågar sig vad dataspel har att göra på bibliotek, kan man fråga sig vad pass och körkort har att göra på bibliotek. Det handlar väl på ett eller annat sätt om förmedling av kultur och kunskap. Det som kännetecknar en bibliotekarie idag är att de är väldigt fragmenterade, säger hon.

Identitetskris

Den ständigt pågående identitetskrisen för bibliotekarier är lika tydlig i Danmark som i Sverige. Nanna Kann-Christensen tror att en del av förklaringen till den konstanta jakten på bibliotekens och professionens roll i dagens samhälle hänger ihop med att vi lever i en tid av högt välstånd, där många köper sina böcker och biblioteken inte behövs. Biblioteken har i den här meningen uppfyllt sin roll och behöver hitta nya sätt att legitimeras sin existens.

– Jag menar inte att det behöver vara så att biblioteken har spelat ut sin roll. Men jag tror det är en del av förklaringen att vi har den här identitetskrisen. Det viktigaste för biblioteken i dag är att återuppfinna sig själva. En del av detta arbete sker delvis genom olika utvecklingsprojekt och därför är de intressanta i sig själv.

Nanna Kann-Christensen vill också belysa vad det är för kunskap som genereras genom olika projekt och hur denna sprids.

– Skriver man en bra rapport som hamnar på en hylla, eller hur ser det ut? frågar hon sig. Det finns heller inga incitament till att använda andras kunskap. Gör man något lyckat i Göteborg, så finns det kanske inte intresse någon annanstans att använda den kunskapen. Det är bättre att själv göra ett

projekt, för då får man både pengarna och prestige. Det skulle vara spännande att titta mer på det här. Alla säger att det är klart vi ska använda andras kunskap. Men varför sker det inte? frågar hon sig vidare.

Olika syn på förändring

På motsvarande sätt som det i hennes avhandling framträder en skillnad i hur man ser på organisationsförändringen på biblioteken i Århus och Tårnby, så menar Kann Christensen att det kan finnas en skillnad i hur man ser på biblioteksutveckling mellan å ena sidan de som har pengarna och å andra sidan bibliotekarierna på golvet.

– Detta är viktigt för att man ska öppna ögonen och se vad det är för system man ingår i. Jag har ett eget intresse att visa hur NPM-logiken påverkar biblioteksvärlden. Men det är också viktigt att se hur kunskapen används.

Utveckling och projekt

Nanna Kann-Christensens forskning fokuserar inte direkt på korselden mellan det fysiska och digitala biblioteket. Men i relation till framtidens bibliotek, tror hon att en viss del av den framtida biblioteksutvecklingen kommer handla om att driva projekt.

– Projektformen har kommit för att stanna. Den passar in i tidsandan och den passar i en tid av New Public Management, eftersom projekten kan konkurrera med varandra, de kan utvärderas. I Danmark är det nya att fler och fler bibliotek får utvecklingsavdelningar, som bara sysslar med utveckling och projekt. Här kan man se att projekten inte längre är något extra, utan en integrerad del av framtidens bibliotek. Jag vet inte hur framtidens bibliotek kommer att se ut rent innehållsmässigt eller vad det är för typ av projekt man kommer driva. Det som man pratar mycket om är det här med brukarmedverkan. Allt är möjligt och det går i olika vågor. En

utvecklingsavdelning kan fånga dessa olika trender. På så vis kan man säga att det som en utvecklingsavdelning gör, är att göra biblioteket flexibelt i förhållande till att orientera sig mot omvärlden. Det tror jag blir viktigt i framtiden. Det får också betydelse för bibliotekariernas arbetssituation. Som bibliotekarie kan man inte bara sitta på sitt pass och prata med låntagarna. Man måste hela tiden förhålla sig till omställning och utveckling, säger Nanna Kann-Christensen.

Text: Fredrik Swedemyr

Dödshotad kunskap

Kulturrådet försöker undvika en projektkyrkogård

Inom Kulturrådet har man sedan en tid diskuterat hur man ska hantera alla projektrapporter och hur man på bästa sätt ska sprida den kunskap alla projekt genererar.

– Kulturrådet är en myndighet och som sådan redovisar vi varje ärende internt, men vi har ingen rutin för hur vi ska nå ut med all projektrapportering, säger Cay Corneliuson, handläggare i biblioteksfrågor på Kulturrådet.

Annica Schölund Storm, avdelningschef på avdelningen för administration, tycker att begreppet projektkyrkogård är ett konstigt uttryck. Hon menar att om man har fått projektmedel har man också ett ansvar att sprida information om det.

– Det är inte helt självklart att rapporterna ska finnas på Kulturrådets webbplats, säger hon.

Projektkyrkogård

Begreppet projektkyrkogård myntades på en konferens i Halmstad för några år sedan där man helt enkelt undrade var alla rapporter tar vägen och hur eftervärlden hittar dem.

– Resultatet av den konferensen blev bland annat att våra projektansökningsblanketter ändrades och frågor ställdes med mer fokus på rapportering, säger Cay Corneliuson.

På Kulturrådet pratar man om vikten av att nya projekt bygger vidare på forskning och tidigare gjorda erfarenheter. Därför är det extra viktigt att de blir sökbara på webben.

– Det ligger i bibliotekssjälen att sprida information, påstår Mats Hansson, handläggare i biblioteksfrågor, och menar att de större projekten hamnar där utan Kulturrådets inblandning.

– Men visst har vi ett ansvar, säger Annica Schölund Storm. Vi borde naturligtvis publicera projektrapporterna och se till att de blir sökbara på ett lättillgängligt sätt. Men, tillägger hon, det handlar om myndighetsövergripande prioriteringar och vi har inte tid och pengar till allt.

Statistik

Annica Schölund Storm menar att projektrapporterna dessutom innebär ett sätt för Kulturrådet att skapa statistik som fungerar som underlag för politiska beslut inom kulturområdet. Hon ser tydligt att även detta skulle underlättas om det fanns en databas som sammanställde och gjorde rapporterna sökbara och jämförbara.

– Alla projektrapporter finns ju på webben, problemet är fortfarande hur man hittar dem, säger hon.

Mats Hansson berättar att ILS, Informations- och lånecentraler i samverkan, försöker fånga upp alla biblioteksprojekt på sin webbsida. Här är också projekten systematiserade i olika ämnesgrupper och sökbara.

– Den webbsidan används mycket, särskilt när man skapar nya projekt, berättar Mats.

För att underlätta för framtida projekt att bygga vidare på gjorda erfarenheter vill Statens Kulturråd att projekt- och forskningsrapporter ska bli lättillgängliga och sökbara på webben. På bilden sitter från vänster Annica Schölund Storm, Mats Hansson och Cay Corneliuson, samtliga Statens Kulturråd. FOTO: Helén Andersson

Rapportarbatt

Alla tre är överens om att det är ett problem som måste lösas, men just nu (när denna artikel skrivs) väntar man på vad kulturutredningen ska säga om Kulturrådets framtida roll och tar inga sådana initiativ. Under tiden samverkar man med Kungliga Biblioteket och Sverigebiblioteket för att försöka hitta gemensamma sätt att sprida information om projektrapporter.

– Det borde egentligen inte vara en svår grej, menar Annica. Vi borde kunna göra rapporterna sökbara på vår webbplats. Rapporterna finns ju redan hos oss. Men finns det ett behov, undrar hon vidare, skulle arkivet användas.

– Kanske om vi kallar det för rapportarbatten, säger Mats Hansson leende.

Ansvar

Cay påpekar att projektägarna har det största ansvaret att sprida information om sitt projekt, men att Kulturrådet förstås måste informera om att rapporten finns.

– Rapporten ska lätt gå att hitta, men den måste också gå att läsa, säger hon. Tänk på att ni skriver för era kollegor när ni skriver er rapport, uppmanar hon och glöm inte att dokumentera redan från början.

När jag undrar om det kanske är dags för

Kulturrådet att ordna en utbildning i konsten att skriva en rapport svarar Annica att det kanske inte är Kulturrådets huvudsakliga uppgift.

– Vi har färdiga mallar för hur rapporten ska se ut, tycker hon. Men visst kan man ringa hit och vi fungerar som ett bollplank. Sen finns ju alltid de utmärkta samarbetspartnerna på Länsbiblioteken...

Överlevnad

Enligt Cay Corneliuson uppmanar man de som söker projekt pengar att redovisa sina projekt på webben och på så sätt sprida kunskaper och erfarenheter. Dessutom prioriterar Kulturrådet projekt som redan i sin ansökan berättar hur rapporteringen ska ske.

– Vi ber de sökande fundera över projektets långsiktighet, säger hon.

Mats Hansson menar att om ett projekt fungerar borde det leva vidare av sig själv.

– Projekt är ett sätt att prova nya verksamheter och antingen fungerar det eller så fungerar det inte, säger han. Jag tycker man ser tydliga resultat av biblioteksutveckling i verksamheterna på grund av projekt.

Cay håller med och påpekar att folkbiblioteken är vana att titta och lära av varandra men att de i större utsträckning kunde söka samarbetspartners från andra sektorer i sina projekt.

Text: Helén Andersson
19

Kunskap som får liv

Barn- och skolbibliotekariernas vardag blir en bas för inspiration och forskning

En del av biblioteksutvecklingen sker genom olika former av projekt. Men det är inte alltid den kunskap som genereras i dessa projekt förs vidare. I värsta fall hamnar projektrapporter i en digital byrålåda hos Kulturrådet eller någon annan instans. I Borås har man genomfört det så kallade PLUS-projektet. Här samlar man kunskapen om barn- och skolbibliotekariernas vardag i en databas. Förhoppningen är att det ska kunna vara en källa till både inspiration och en grund för framtida forskning.

– Den här databasen ska kunna hjälpa till att man dokumenterar och får en samlad bild av vad man gör. Vad är exempelvis en läsfrämjande insats för fyraåringar? Det som händer när man dokumenterar systematiskt är att det sker en utvärdering av mitt eget arbete. Det bygger på en slags värdering. Det jag gör är så pass viktigt att här gäller det att ha lite koll, förklarar Anna-Karin Albertsson på stadsbiblioteket i Borås.

Läsfrämjande projekt

Projektet för läsutveckling, utvärdering och samverkan, PLUS, startade för drygt ett år sedan. Det är ett läsfrämjande projekt som drivs av biblioteken i Borås i samarbete med högskolan. Det handlar till stor del om att synliggöra barn- och skolbibliotekariernas vardagliga arbete genom systematisk

dokumentation. Tanken har varit att skapa ett brett deltagande bland kommunens tio stadsdelar och samtidigt underlätta för alla att ta del av den kunskap som projektet ger upphov till.

Statens kulturråd har sedan en tid brottats med problematiken att mycket av den kunskap som genereras genom olika projekt inte når ut i ett bredare sammanhang. Man uppmanar i dag de som får bidrag att mer aktivt jobba med att sprida sina resultat.

Egen databas

Inom PLUS-projektet har man skapat en egen databas. Den är under uppbyggnad och är i dagsläget inte fullt utvecklad. Men på sikt ska den kunna bli en bas för både erfarenhetsutbyte och forskning.

– Det är ett sätt att skriva in sig i ett större läsfrämjande sammanhang. Den här dokumentationen som vi gör är för att det inte ska bli en projektkyrkogård. Utan vi ska kunna gräva upp och titta på vad andra har gjort, säger Catarina Eriksson på institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap på högskolan i Borås.

– Ser man på det ur ett biblioteks- och informationsvetenskapligt håll, finns det ett intressant ämnesutvecklingsperspektiv. Om vi kumulativt arbetar för att dokumentera finns det ett startkapital att bedriva under-

Anna-Karin Albertsson på Borås stadsbibliotek och Catarina Eriksson på bibliotekshögskolan i Borås jobbar med PLUS-projektet. Genom att dokumentera barn- och skolbibliotekariernas vardag vill de synliggöra värdet i deras arbete. Tanken är att det så småningom ska bli en sökbar databas, som kan vara en källa till inspiration och bidra till forskningen. FOTO: Fredrik Swedemyr

sökningar på. Inom många andra discipliner finns det longitudinella studier. Säg om 15 år, så har vi ett långt perspektiv på barnbiblioteksverksamheten i en kommun. Vi ser en stark utvecklingspotential i detta, fortsätter hon.

Kurser på högskolan

I samband med projektet har deltagarna också fått gå kurser på högskolan. En viktig aspekt har varit att ge barn- och skolbibliotekarierna en teoretisk bakgrund till sin yrkesvardag. Det handlar i grunden om att utveckla metoder för att arbeta med läsfrämjande. Samtidigt finns det en tanke om att hitta de där faktorerna som är speciella för yrkeskåren, jämfört med exempel lärare som jobbar med läsfrämjande på andra sätt.

– Ett av de stora viktiga bidragen av att

vi är så nära forskningen, är att man får en vetenskaplig vinkel på sitt arbete. Det utvecklar och stärker yrkesrollen. Det bidrar till en metodutveckling att få ett teoretiskt perspektiv på det arbete jag gör varje dag. Man ställer sig frågan: Varför gör jag detta? säger Anna-Karin Albertsson.

Tillgänglig för alla

PLUS-projektet kommer att avslutas under nästa år. En förhoppning är att sedan kunna utveckla databasen vidare. Idag samlar man data via ett enkelt formulär på bibliotekets hemsida. Omkring 30 bibliotekarier i Borås är i dagsläget med och dokumenterar sin vardag. På sikt är tanken att det ska bli en sökbar databas med barn- och skolbibliotekariernas specifika yrkeskunskaper, som ska vara tillgänglig för alla.

Text: Fredrik Swedemyr

Hur hett är det?

Forskning pekar på svalt intresse för användargenererat innehåll på webben

Media lever, inte helt olikt biblioteken, med fötterna i två världar – en digital och en analog. Precis som för biblioteken finns det också en strävan att bjuda in den breda allmänheten i en slags digital gemenskap. Genom olika webb 2.0 verktyg, från kommentarfält till bloggar, ska alla vara med och fylla Internet med innehåll. Men forskning visar att intresset för ett aktivt deltagande på nätet är ganska svalt.

Få som bidrar

– Den generella slutsatsen är att det är få som bidrar. När man bidrar handlar det mest om att kommentera sådant som redan är upplagt. Det är få som bidrar med eget-producerat material, säger Annika Bergström på Institutionen för journalistik och massmedia vid Göteborgs universitet.

Av hennes forskning framgår att de flitigaste användarna av Internet är resurstarka unga människor. Det är i stort sett samma kategori som genom åren tagit till sig nya innovationer snabbast, vare sig det har handlat om radion eller häftiga apps i Iphone. Av de som använder Internet framgår det vidare att det vanligaste användningsområdet är att skicka e-post och söka information.

Webb 2.0

Webb 2.0 är ett slags paraplybegrepp för

olika typer av interaktivitet och användardeltagande på webben och myntades 2004. Det som kännetecknar webb 2.0 är bland annat att användaren på olika sätt ska kunna vara med och skapa ett innehåll, så kallat användargenererat innehåll (User Generated Content). Detta är något som under de senaste tre åren har fått allt större genomslag i samhället och på marknaden. Det handlar om alltifrån att kommentera en artikel på en nyhetsajt, skriva en recension, ladda upp filer till att driva sin egen blogg. Att svara på olika webbfrågor är den vanligaste typen av interaktivitet. Av de mätningar Annika Bergström har gjort inom ramen för SOM-undersökningen, framgår också att drygt en tiondel av de tillfrågade är aktiva på olika communities varje vecka. Men även om användargenererat innehåll är något som växer som fenomen, pekar forskning på att det i någon slags generell mening fortfarande är ett begränsat antal personer som på ett aktivt sätt är medskapare på webben.

– Det är svårt att värdera detta och säga att det inte är värt så mycket. Det kan hänga ihop med vilka möjligheter som finns att aktivt bidra också. Journalistiken stänger ute. De kan eller vill inte av juridiska och andra skäl släppa in folk och skriva hej vilt. Jag tror det är ett samspel mellan vad som erbjuds och vad som önskas. Men ska man tolka forskningen så är det inte så många som vill göra

Annika Bergström har undersökt intresset för så kallat användargenererat innehåll på webben. Hennes undersökning handlar om media och i vilken utsträckning vi som massmediala konsumenterna är intresserade av att bidra aktivt med olika typer av innehåll på nätet. Resultaten pekar så här långt på ett ganska lågt aktivt deltagande. – När det gäller tidningar i Sverige är vi vana att bli serverade, säger Annika Bergström. FOTO: Fredrik Swedemyr

så himla mycket, säger Annika Bergström vidare och pekar på en vana att konsumera ett färdigt innehåll som en av de faktorer som håller tillbaka det aktiva deltagandet.

– Vi är vana vid en journalistik som erbjuder innehåll. Om man går utanför nätet och tittar på det som så fint kallas ”offline activities” och tittar på befolkningen, vem som är engagerad, vem som demonstrerar eller föreningsengagemang, så är det inte heller så många. Jag tror vi ser samma mönster, fast på nätet, även om det är lättillgängligt. Ett engagemang kommer inifrån och inte med tekniken. Det tror jag är viktigt, fortsätter hon.

Ökat deltagande

Tekniken och utvecklingen på webben möjliggör ett ökat deltagande. En del fall som FRA-lagen, leder också till en bred mobilisering. Tillgång till information är en del i att stärka demokratin. Och här har inte minst biblioteken en viktig roll. Men allt leder inte till en aktion. Även om det sker en viss maktförskjutning genom webben, så finns det samtidigt en risk att den digitala världen blir en spegelbild av den fysiska tillvarons tillstånd.

– Det är enkelt för politiker att komma ut till sina väljare genom grupper på Facebook

eller sociala medier. Men sedan vill det till att väljarna tar del av det och som det ser ut idag så är inte den användningen så stor. Jag tror inte Internet kommer få soffliggarna att resa sig och rösta. Det är inte säkert att du får en massa människor att recensera böcker bara för att det finns en möjlighet att lägga det på nätet. Det blir en kanal för de redan frälsta, säger Annika Bergström, som också ser en risk att nätet snarare befäster redan existerande klyftor i samhället.

Lockar fler

Mot bakgrund av det relativt låga aktiva deltagandet, kan man fundera kring vad det är som driver tidningar och andra aktörer att göra olika typer av webb 2.0-satsningar. Annika Bergström menar här att det finns i tidningsvärlden en tro att användargenererat innehåll ska locka fler användare.

– I förlängningen av detta finns annonspengar och annat. Det är inte bara tidningsvärlden, utan den kommersiella världen överhuvudtaget tror att detta lockar fler användare. Hittills har forskningen varit ganska nedslående för dem, skulle jag vilja säga eftersom det inte verkar göra det i någon stor utsträckning. Det är inte ”killer-applications” just nu i varje fall. När det gäller tidningar på nätet i Sverige är vi vana vid att bli servade, att få ett innehåll och att få ett urval av de viktigaste händelserna. Sedan är vi inte så himla vana vid att hålla på att kommentera det hela tiden och säga om den ena artikeln var mer intressant än den andra. Nyhetsjournalistiken är också snabb och då tänker jag att det kanske inte är så intressant att kommentera det som skedde igår.

En process

Samtidigt tror Annika Bergström inte att man kan tala om webb 2.0 och det användargenererade innehållet som en hype. Snarare handlar det om en process, en slags

teknologisk darwinism, där vissa teknologier överlever medan andra förpassas till historien. Dåtidens unga kan idag nostalgiskt se tillbaka på format som Betamax, Video200 och snart även VHS. På samma sätt kan nutidens unga om några år kanske mer eller mindre lyriskt se tillbaka på fenomen som Facebook eller andra applikationer. Det sker en digital utveckling som vi, enligt Bergström, hela tiden måste förhålla oss till. En del funktioner kvarstår och ändrar bara format. Att lyssna på musik är i grunden det samma, vare sig man lägger på en stenkaka eller tankar ner en mp3-fil. Vi går fortfarande till banken, även om vi gör det på nätet. Oavsett vilka verktyg som överlever i den digitala världen kommer den interaktiva webben i något format ändå vara en del av framtiden.

Mycket nöje

– Jag tror detta är framtiden. Men jag tror det kommer utkristalliseras användningsområden. Framför allt är det väldigt mycket nöje. Mycket personliga uttryck om man tittar på de stora användningsområdena. Det är onlinespel och det är olika typer av bloggar. De största och flesta bloggarna är ändå personliga dagböcker där man skriver mest för en nära krets. Jag tror inte dessa verktyg försvinner. Vissa bloggar kommer bli en del av journalistiken, en slags krönikegenre. Blondinbella kommer ha en hyggligt stor skara som följer henne och det kommer vara hennes digitala kompisar i kanske samma ålder, som tycker det är spännande att veta om hon åt en glass eller inte. Sedan är frågan hur stort det blir och vad det får för genomslag på en mer samhälllig nivå. Jag har svårt att tro att det kommer förändra något i grunden eller revolutionera världen. Det är inget som tyder på det, säger Annika Bergström.

Text: Fredrik Swedemyr

Det ska vara enkelt och snyggt

När Lerum och Mölndal lanserar sina satsningar på bibliotek 2.0 utgår man från etablerad teknik och användarnas behov

När Lerum och Mölndal går in i bibliotek 2.0 skapar man nya funktioner med en förhoppning om att kunna involvera användarna. Men det är också en satsning som till stor del handlar om att utveckla katalogen. Recensioner, betyg och annat interaktivt innehåll på de nya webbplatserna är inte alltid det mest centrala.

Nordens första Arenabibliotek

Med ballonger och digital bandklippning av kommunstyrelsens ordförande lanserade Lerum i september sin nya webbplats. Efter en provotid på drygt ett halvår, blev man i samband med invigningen Nordens första Arenabibliotek.

– Det känns roligt och jag tror det blir jättebra. Vi får ett helt nytt gränssnitt och en bättre layout och fler funktioner. Det är viktigt att användarna få vara med att bidra med innehåll, som recensioner, betyg och kommentarer. De ska inte bara ta emot information, utan ges också möjlighet att vara delaktiga, säger IT-bibliotekarie Marie Stenäng.

Delaktighet

Delaktigheten är ett grundelement i begreppet bibliotek 2.0. Men satsningen på bibliotek 2.0 och Arena som plattform för detta, handlar också till stor del om en vidareutveckling av etablerad teknik. I Lerum kan det närmast

Lerum blev Nordens första bibliotek med Axiell Arena som plattform för sin nya webbplats. Under invigningen talade Göran Hultén från Axiell också om kopplingen till Öppna bibliotek, Sveriges största databas för boktips, recensioner, taggar och annat användargenererat innehåll. Detta kan nu delas fritt mellan Arenabiblioteken och andra bibliotek via Öppna bibliotek. FOTO: Fredrik Swedemyr.

ses som en logisk följd av ett sedan tidigare prisbelönt arbete med att utveckla biblioteks-katalogen.

– Vi har jobbat aktivt med vår katalog under många år och försökt göra den mer användarvänlig. Vi har försökt lyssna på användarnas behov och få fram bibliotekets utbud och göra det lättare att hitta. Bland annat har vi jobbat med riktade söksträngar. På en sida med filmer kunde man söka på djur- och naturfilm eller musikfilm, berättar Marie Stenäng vidare.

Annorlunda upplägg

Det nya systemet har ett annorlunda upplägg. Istället för att välja om man vill söka efter en bok eller film direkt, får man nu upp olika träfflistor på exempelvis medietyper och på vilka språk ett sökresultat finns representerat.

– När man gör en sökning får man snäva in det efterhand. Det är ett lite annorlunda sätt än vad användarna är vana vid. Men det blir tydligare och enklare i slutändan, fortsätter Marie Stenäng.

Den nya webbplatsen blir också en arena för biblioteket att presentera sin verksamhet på. Man vill få till ett samspel mellan det fysiska och digitala biblioteket.

– Det blir ett nytt ställe för oss att tipsa om aktuella saker som sker i det fysiska rummet. Vi har exempelvis haft utställningen ”Boken du inte visste fanns”. Här kommer vi kunna tipsa mycket mer aktivt, roligare och på ett snabbare sätt, berättar Marie Stenäng.

En ny arena

Att utveckla katalogen och samtidigt skapa en ny arena för biblioteket att visa upp sin verksamhet på, är inget unikt för Lerums webbsatsning. Mölndal har också jobbat med att lansera en ny webbplats och även här kretsar motiven kring att utveckla kärnverksamheten, snarare än att skapa något helt nytt. Det användargenererade innehållet är mer av ett plus i kanten.

– Den stora grejen för oss, som vi jobbat länge med är att lyfta samlingarna. Med den här lösningen vi har nu får man ett sök för hela webbplatsen kopplat till katalogen. Det blir en bättre paketering. Du får upp tips och länkar när du söker på något. Tanken att lyfta medierna har varit central för oss, säger Krister Andreason på Mölndals stadsbibliotek.

Begränsad framgång

En del av 2.0 handlar om att mötas i olika communities eller sociala nätverk. Det kan handla om bokcirklar på nätet eller andra typer av virtuella möten som uppstår kring ett visst intresse. Den funktionen har, mot bakgrund av tidigare erfarenhet i Umeå, visat sig ha begränsad framgång i biblioteks-sammanhang.

– I det här verktyget kommer man inte utveckla den biten. Istället satsar man på att göra det lättare att koppla till redan befintliga sociala nätverk, som exempelvis Facebook, säger Krister Andreason.

Mölndal har valt CS-library som sitt 2.0 verktyg. CS använder en teknik som skördar data från katalogen utan att behöva gå in i själva databasen. Det är en teknik som öppnar upp för att i princip kunna ta in vilken data som helst.

– Vi har en idé om att kanske på sikt skapa mer av en kulturportal och koppla den till exempelvis museets digitala bildarkiv, säger Bert Hofflund biträdande bibliotekschef på Mölndals stadsbibliotek.

Öppna bibliotek

Även i Mölndal kommer man presentera boktips och användarnas betyg på sidan. En stor del av boktipsen skrivs av bibliotekarierna själva. För att det ska bli ett fylligt innehåll, menar man både i Lerum och Mölndal att det krävs ett öppet samarbete mellan olika bibliotek.

– Detta handlar också om resurser. Här är det väldigt viktigt med *Öppna bibliotek* och

se till att den tanken fungerar, att man kan bygga upp resurser gemensamt, säger Bert Hoflund.

Man har även resonerat kring 2.0 som ett verktyg för en bättre service. Allt fler tjänster blir digitaliserade och tillgängliga 24-timmar om dygnet. Det gäller, enligt Krister Andreason och Bert Hoflund, för biblioteken att också hänga på denna utveckling.

– I det här verktyget kan vi sedan koppla på andra tjänster, som författarlexikon. Detta gör att man kan göra mycket hemifrån. Men det handlar också om att på ett bättre sätt få ut information om vår service, tex att vi har kopiator och WLAN, säger Krister Andreason vidare.

Demokratifråga

I förlängningen blir satsningen på ett nytt 2.0 verktyg också ett sätt att stärka rätten till både kultur och information.

– Det är en demokratifråga att tycka till om det man äger. Låntagarna äger själva sitt bokbestånd. De har alltid varit utestängda från det tidigare, säger Krister Andreason.

I paradox till detta finns det samtidigt en risk att den virtuella utvecklingen på biblioteken fördjupar de digitala klyftorna, snarare än att stärka demokratiutvecklingen i någon mening.

Behoven varierar

Behoven varierar naturligtvis mellan olika platser, beroende på vilka lokala förutsättningar som finns. Vad en webb 2.0 satsning får för konsekvenser för de digitala klyftorna kan se olika ut i Mölndal, Lerum eller någon annan plats för den delen. På ett ställe som Lerum har man ett högt internetanvändande högt upp i åldrarna. Samtidigt har man en förhoppning om att de teknologiska innovationerna, med RFID och en bättre webbplats, ska kunna ge utrymme för att kanske kunna möta denna paradox.

– Problemet är kanske inte lika stort i Lerum som på många andra ställen. Men det

IT-bibliotekarie Marie Stenäng visade den nya webbplatsen under invigningen i Lerum. – Detta är bibliotek 2.0. Förutom det snygga och lättbegripliga gränssnittet har våra låntagare på ett helt nytt sätt möjlighet att guida och inspirera varandra till exempelvis nya läsupplevelser och nyttiga kunskaper, säger hon. FOTO: Fredrik Swedemyr

är en viktig roll för biblioteken och vi kan säkert bli bättre på att jobba med frågan. Vi har anställt en ny gymnasiebibliotekarie som tidigare jobbat med bland annat SFI-grupper. Jag hoppas vi kan utveckla ett bra samarbete framöver och hitta sätt att överbrygga klyftan för äldre eller personer som inte är så datavana, säger Barbro Ahlberg bibliotekschef i Lerum.

Text: Fredrik Swedemyr

Att bli du med sina användare

I en magisteruppsats från bibliotekshögskolan undersöker Linda Nilsson och Katarina Evengård yrkesrollen och webb 2.0

“På webben kan bibliotekarierna uttrycka sina personliga intressen. Det kan vara lättare att nå personer som annars inte skulle ta sig till biblioteket”, säger Katarina Evengård, som tillsammans med Linda Nilsson har undersökt hur yrkesrollen förändras när man börjar jobba med webb 2.0 verktyg.

Nya arbetsuppgifter

När ny teknik tar sig in i ens vardag på jobbet kan man plötsligt stå inför helt nya arbetsuppgifter. Det sker sällan över en natt, utan är som så mycket annat en process. Men likväl står man där en gnistrande vinterdag och skriver boktips, lägger upp en recension från bokklubbens ordförande och laddar upp några bilder från gårdkvällens föreläsning med kommunens första jordenruntslagare. Detta samtidigt som några plastbackar med depositioner ska sorteras innan morgonfikat och passet vid informationsdisken som börjar klockan 10.00.

– Det var ingen som var direkt negativ. Med det fanns det de som tyckte att de inte hade tid. Det var inga andra arbetsuppgifter som försvann och detta blev en extra grej, berättar Katarina Evengård.

Fallstudie

Förra året skrev hon tillsammans med Linda Nilsson en magisteruppsats om hur biblio-

tekarierollen påverkas av bibliotek 2.0. De genomförde en fallstudie av *minabibliotek.se* och kunde konstatera att det i vissa avseenden utvecklade och stärkte en sedan tidigare etablerad yrkesroll.

– I olika bibliotekstidskrifter talade man om att det skulle innebära ett hot mot yrkesrollen. Det var inget vi fick fram i vår undersökning. Snarare att det innebar en förstärkning av yrkesrollen. Bland annat genom att det synliggör personalens kunskap och att man tar in nya kompetenser på biblioteket, säger Linda Nilsson.

Utveckling av yrkesrollen

I Umeå anställde man en journalist som huvudredaktör för *minabibliotek.se*. Sedan fick personalen också utbildning ibland annat hur man hanterar webben och hur man uttrycker sig mer journalistiskt genom att exempelvis jobba med ingresser i sina texter.

Biblioteken som är med i *minabibliotek.se* är utspridda över ett stort geografiskt område. Webbplatsen blir i det här sammanhanget även en interaktionsplats för bibliotekarierna själva.

– Webben gör det möjligt för bibliotekarierna att utnyttja varandras kunskaper och därmed även utveckla sin egen kompetens. Genom *minabibliotek.se* utnyttjas den sammanlagda kompetensen som finns bland personalen, säger Linda Nilsson.

Katarina Evengård och Linda Nilsson har skrivit en magisteruppsats om hur bibliotekarierollen förändras när bibliotek går in i olika bibliotek 2.0 verktyg. Studien utgår från minabibliotek.se i Umeå. Ett resultat är att personalen upplevde att de kunde bli mer personliga. Detta skapar möjligheter att bygga nya relationer med användarna. FOTO: Fredrik Swedemyr

Vidare upplever många av de intervjuade att webben skapar större möjligheter att vara personlig. Genom boktips och boklistor ger personalen samtidigt uttryck för sina egna intressen.

– Man kan öppna upp sig mer än vad man gör i det fysiska biblioteket. Detta kan kanske leda till att förhållandet mellan bibliotekarierna och användarna blir mer personligare. Användaren kan hitta sin favoritbibliotekarie som den vet har samma smak och intresse, berättar Katarina Evengård vidare och menar samtidigt att gränsen mellan den personliga rollen och ens yrkesroll blir mer överlappande i det här sammanhanget.

– Vissa viste inte riktigt vem de var på webben, om de var i sin yrkesroll eller personliga roll, fortsätter hon.

Utjämnande effekt

Just den personliga uttrycksformen är också det som de flesta av informanterna undersökningen tycker är den stora skillnaden mellan det digitala och fysiska biblioteket. Inte minst i relation till boktipsen, som annars har en tendens att smittas av sambindningslistornas formella ton.

Resultaten i uppsatsen pekar på att det finns en utjämnande effekt. Dels i den meningen att hierarkin mellan bibliotekarier

och assistenter tenderar att luckras upp, eftersom alla oavsett titel är med och bidrar med material på webben. Ytterligare en aspekt handlar om att relationen mellan användarna och personalen också blir mer jämställd på webben.

– Vissa vågar inte alltid gå fram och fråga när de är i biblioteket. Informationsdisken kan ibland vara en barriär, säger Katarina Evengård.

Trots alla aspekter av det personliga tilltalet erbjuder webben en möjlighet att vara mer anonym. Detta menar Katarina Evengård kan göra det lättare att ställa en fråga via ett formulär på näten än att ta en kölpapp till informationsdisken.

Interaktion

Alla 2.0 redskap bygger på en interaktion. Bibliotek 2.0 handlar mycket om att användarna själva också ska bidra med exempelvis boktips, kommentarer och nyckelord på böcker. Här har det i den tidiga debatten kring begreppet funnits en viss oro i bibliotekssektorn över att släppa kontrollen, inte minst när det gäller nyckelord. Men Katarina Evengårds och Linda Nilssons undersökning pekar istället på att en ökad delaktighet snarare är utvecklande.

– Nyckelorden innebär inte att bibliotekariernas ämnesord försvinner. De fungerar mer som ett komplement och ger ett bättre perspektiv på hur man som användare tänker kring en viss bok, säger Linda Nilsson.

Naturlig del

Både Linda Nilsson och Katarina Evengård

Personalen upplevde att de kunde bli mer personliga i sitt yrke och profilera sig på ett annat sätt. De kunde skriva boktips om saker de var intresserade av och hade kunskap om”.

*Linda Nilsson,
Bibliotekarie*

ser bibliotek 2.0 som en naturlig del i utvecklingen av ett yrke. Precis som bankerna idag har styrt över mycket av sin service på nätet, är detta en del av biblioteksutvecklingen. Deras uppsats visar också att många av funktionerna i 2.0 verktygen ligger inom ramen för den

traditionella kärnuppgiften.

Förändringen är mer instrumentell. Det handlar fortfarande till stor del om referens-tjänster och förmedling av både litteratur, kunskap, information och kultur. Skillnaden ligger i sättet att kommunicera. ”Vi vill mena att den omformulering som sker pekar på ett åskådliggörande av bibliotekariernas yrkeskunskaper där den kommunikativa kompetensen hos bibliotekarierna kommer bli allt viktigare”, skriver de i sin uppsats.

Text: Fredrik Swedemyr

Den finska Infomacken

Fulltankad med gratis svar på alla slags frågor

Infomacken iGS, Information Gas Station, är Helsingfors stadsbiblioteks avgiftsfria nätbaserade informations-tjänst. Här besvaras alla slags frågor dygnet runt av ett 50-tal bibliotekarier.

– iGS är ett av Finlands största bibliotek, säger Maija Berndtson, biblioteksdirektör på Helsingfors stadsbibliotek. Ett virtuellt bibliotek som kompletterar och mångfaldigar de fysiska biblioteken.

Infomackens namn, Information Gas Station har ett tydligt budskap av informationens betydelse i vårt samhälle.

– Information är som bensin man behöver för att fungera i informationssamhället, säger Maija Berndtson.

Genom iGS vill man också marknadsföra bibliotekets arbete och visa hur bibliotekarien jobbar för att söka information. Numera hittar de flesta snabbt och enkelt själv information genom olika webbtjänster, men fingerfärdighet med datorn garanterar inte att man söker information på ett effektivt sätt.

– Genom iGS visar vi att bibliotekarien är sakkunnig och kan ge hjälp genom att använda andra metoder än bara Google, berättar Maija.

Fråga vad som helst

iGS slogan är ”Fråga vad som helst”, vilket visar sig i en del annorlunda frågor.

– Tröskeln blir lägre när man faktiskt kan fråga vad som helst, menar Maija. Till exempel

kan vi få frågor om hur man blir lycklig, hur man tvättar ett visst klädesplagg eller hur man reder en sås.

– En seriös fråga ger ett seriöst svar, säger Maija, och ibland måste vi förstås guida vidare till sakkunniga. Men i jämförelse med tjänsten Fråga bibliotekarien kan vi på iGS vara lite mer lekfulla när vi svarar. Lite mer relaxed, skrattar hon.

Alla frågor skickas in till iGS webbsida och svaren garanteras till avsändarens e-post inom två veckor. De flesta svaren arkiveras i arkivet på webbsidan där besökaren sedan kan hitta svar på redan ställda frågor.

– Vi har 50 000 svar arkiverade i ett jättestort virtuellt bibliotek som har besökts av 800 000 besökare, berättar Maija, och det är alla slags besökare, inte bara de som ställt egna frågor. Detta är ett av Finlands största bibliotek!

Turnerande iGS-pump

Infomacken lever inte bara på webben. Den har också en fysisk existens när en röd, bensinpumpsliknande informationsdisk turnerar i och runt Helsingfors. Den kan dyka upp på järnvägsstationer, köpcentra, mässor och olika turistmål. Pumpen väcker uppmärksamhet och är ett bra sätt för biblioteket att marknadsföra sig.

Arkitekturen på pumpen bygger på att kund och bibliotekarie står framför samma bildskärm och söker information tillsammans.

– Ett sätt att styra informationssökningen samtidigt som kunden får hjälp med att inse vad som egentligen borde sökas, berättar Maija.

Radioprogram

Till iGS verksamhet hör också några lokalradioprogram som sänds i Helsingforsregionen. Det är både privata radiostationer och en public servicekanal. Radiolyssnarna kan skicka frågor via programmets webbsidor eller genom att ringa programmets redaktion. Frågorna förmedlas till radioteamet som väljer en fråga att besvara i direktsändning. Teamet förklarar också hur de hittat svaret, hur de tänkt och vilka sökvägar de gått.

– I motsats till betaltjänster i till exempel USA är vår tjänst gratis, fortsätter Maija. Därför kan, och vill vi avslöja hur vi hittat fram till rätt information. På så sätt lär sig folk att söka information själva.

Förändrade rutiner

Det som från början var tänkt som ett tvåårigt projekt har nu utvecklats till en del av bibliotekets vardagsarbete. iGS har förändrat biblioteksarbetets rutiner och traditionella sätt att tänka.

50 frivilliga biblioteksanställda på 20 bibliotek bemannar tjänsten och särskilt personal på mindre bibliotek upplever att deras arbete berikas.

– Deras arbete handlar inte längre bara om rutinuppgifter, de känner att de är med i ett viktigt arbete som ger möjligheter, anser Maija.

Eftersom personalen inte sitter tillsammans finns det en ansvarig som fördelar frågorna i den takt de kommer och arbetet utförs vid sidan av det övriga, dagliga biblioteksarbetet. När man har en stund över besvarar man en fråga som ligger i ”pipeline”.

– På det här sättet får de anställda användning av sina kunskaper och samtidigt

De röda iGS-pumparna turnerar runt på platser där folk rör sig och ger svar på deras frågor och samtidigt hjälp med att hitta sökvägar på nätet.

blir det fortbildning för personalen också, säger hon.

Tydlig trend

Till en början hade man många diskussioner om det verkligen var bibliotekets uppgift att jobba på webben. Man tyckte att de som besöker det fysiska biblioteket var viktigare.

– Jag tycker absolut att det är viktigt med både och, säger Maija. Det är en tydlig trend att vid sidan av det fysiska biblioteket finns det digitala.

Sedan iGS startade år 2001 har antalet frågor på de fysiska biblioteken minskat, men inte antal besökare.

– Tvärtom, säger Maija, nu när vi är i en lågkonjunktur ser vi tydligt att antal besökare ökar. Men, fortsätter hon, vi har samma antal besökare på det virtuella biblioteket. De kompletterar varandra.

Text: Helén Andersson

Jonas Söderlund är doktorand på Institutionen biblioteks- och informationsvetenskap på högskolan i Borås. Hans forskning handlar om folkbibliotek och hållbar utveckling. Jonas är en av två spanare i detta nummer av Framsteget Special. Han driver tesen att fler kommer låna mer. Han vädrar optimism och ser ingen anledning till att bråka om besökarnas rörelser mellan det digitala och fysiska biblioteket.

Fler lånar mer

Vi börjar med en generalisering. Två generationer bibliotek. Det gamla, etablerade biblioteket: fysiskt. Och det nya, framväxande biblioteket: digitalt. Här vädrar vi nu problematik i samspelet mellan bibliotekets gamla och nya uppgifter, rentav hot. Eller mer positivt uttryckt: utmaningar.

Jag utgår från att de flesta av oss ser samspelet som just ett samspel. Försöker åtminstone. De är förhoppningsvis lätt-räknade som på allvar ser ett monokromt antingen-eller-scenario.

Här påpekar vissa säkert att problemet ligger i att göra denna dikotomi (ett fult ord!) av fysisk – digital, inte i utvecklingen i sig. Mitt svar är då att dikotomi-görandet redan ingår i utvecklingen. Det är som alltid. Nya påfund lanseras och definieras i metaforer av det bekanta – inte av sin egen unicitet. Ta en

catchig, lovande, gångbar fras som det digitala biblioteket som rum. Varför just som rum, varför inte bara som sig självt? Att det ska vara så viktigt att poängtera att det är en digital version av något annat. Varför inte bara: biblioteket! Har biblioteket olika delar och kan användas på olika sätt? Självklart. Annars bör vi i samma anda också tala om materiella versioner av det digitala biblioteket. Förvisso logiskt görbart. Men nödvändigt? Det fysiska biblioteket som webbplats. Förankra den metaforen som nya verksamhetsvisionen på nästa måndagsmöte!

Vad som behövs är helt enkelt tid, tid som bara behöver gå, så blir allt eftersom det nya istället det bekanta, det normala.

Så, ur detta omständliga intro, till min korta tes: fler kommer att låna mer. Beläggen för denna ogenerade optimism

följer. Men först något om tesens form. Kvantifieringen ”mer” är avsiktligt luddig. Det kan betyda fler antal utlån, såväl som vidgandet av låntagarnas horisont av vad de lånar. Det kan även inrymma att fler heretiska icke-användare konverteras till goda låntagare. Vi talar alltså inte enbart om de redan idag aktiva besökarna. Observera att vi nu struntar i bibliotekets övriga roller och koncentrerar oss på själva vi-har-saker-som-du-får-låna-av-oss-delen. Vidare till beläggen.

Ett. Fler är (och blir) vana vid att kunna få tag på saker online, utan ledtider, gratis eller åtminstone billigt. Det talas om de digitalt infödda, desom nu är upp till 20-cirka. Desom tar konsumtionsformen för given. Digitala bibliotek-koncept uppväxlar naturligtvis redan idag dessa grupper. Min poäng är bara att delar av dessa grupper troligen annars inte skulle använt biblioteket alls. På samma sätt som delar av andra grupper inte skulle använt biblioteket alls, om det enbart var digitalt. Således, potentiellt fler låntagare sammantaget.

Två. Den ekonomiska aspekten av hållbar utveckling är högaktuell. Miljöaspekten likaså, för tillfället dock hukande i mammons skugga. Själv ska jag låna en energimätare på bibblan. Att hålla koll på elförbrukningen är i sig ekonomiskt och miljösamt. Men det allra mest ekonomiska och miljösamt: jag slipper köpa en egen energimätare. Detta varande ett positivt gladspan, tror jag att sådant här kommer på biblioteken nu, allt

mer. Bra saker man kan låna men som kanske är onödiga att köpa. När fler samsas om varje producerad enhet minskar belastningen på miljön och åtminstone den egna ekonomin. Detta kan finurligt kopplas till det första belägget. Konsumtionsformer av materiellt hamstrande övergår till nya former där själva användandet – inte ägandet – är drivande. Kanske i en ännu framtidare framtid jag inte ens behöver låna; ”I just do things” enligt The Joker-filosofi.

Tre. Helt enkelt för att vi måste tro det. Den stereotypa bittra bibliotekarien må ha kronisk allergi mot resultatstyrning. Och jag må ha fördomar om bibliotekarier. Men kom igen, lite hederlig framåtanda här, lite tillförsikt. Dessutom bygger stora delar av min avhandling på dessa idéer om bibliotekens framtid så jag skulle helst se en sådan utveckling. ”Naiviteten är min lykta”, som Torbjörn Säfves Lasse Lucidor så sunt säger.

Slutsatsen kan alltså hållas solig. Okej, en helt konfliktlös framtid präglad av biblioteksformers harmoniska samexistens är kanske att ta i. Men vi bör åtminstone inte oro oss för negativ internkonkurrens om våra tre besökare: den digitala, den fysiska, den både-ochska. De lånar oförtrutet vidare. Och om man får tro mig, mer. Ur ett sådant låntagarperspektiv bara ökar möjligheterna. Mångfalden är här för att omfamnas. Helheten kan faktiskt vara större än summan av sina delar, hur klyschigt det än låter.

Text: Jonas Söderlund

Boken är en tidlös vinnare

I korselden mellan det fysiska och digitala biblioteket skapas både problem och möjligheter

“Digitaliseringen når alla delar av samhället. Den påverkar alla och kommer fortgå oavsett vad som händer på biblioteken. Sedan visar sig boken vara en av de mest hållbara teknologier man har kommit på, säger Lars Höglund, professor på Bibliotekshögskolan i Borås.

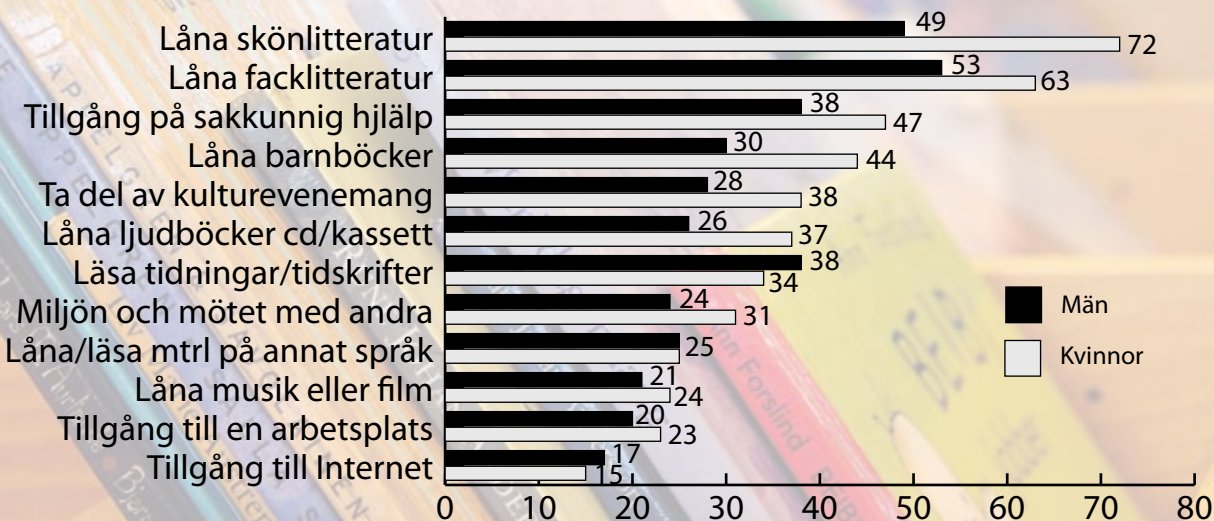
I den senaste SOM-undersökningen beskriver Lars Höglund och Eva Wahlström i sin artikel den korseld som dagens bibliotek befinner sig i. De lyfter fram bibliotekens komplexitet och att de i någon slags framtidsperspektiv kommer att behöva fylla en rad olika roller. Inte minst mot bakgrund av digi-

taliseringen, där den tryckta boken utmanas av det digitala formatet. Samtidigt skriver Höglund och Wahlström att det tar tid innan ny teknik etablerar sig och att äldre tekniker kommer leva sida vid sida med olika typer av samtida eller framtida innovationer.

– Biblioteken befinner sig i en brytningstid. Men boklånen når fortfarande väldigt höga volymer. I den senaste mätningen talar vi om över 60 miljoner boklån. Nya medier utgör fortfarande en liten del av den totala utlåningen, fotsätter Lars Höglund.

Låna skön- och facklitteratur är tillsammans med tillgången på sakkunnig hjälp, de tyngsta

Skäl för biblioteksbesök och kön. Andel som uppger respektive skäl som ganska eller mycket viktigt 2008 (procent)

anledningarna till att folk i dag går till folkbiblioteken runtom i landet. Tillgång till Internet är den lägst prioriterade anledningen, framgår det av SOM-undersökningen. En tolkning av detta, enligt Höglund och Wahlström, är att allt fler har tillgång till Internet hemma eller på andra ställen.

Teknikens pris

Internet är idag en självklar del av biblioteksverksamheten. Att det inte är en av huvudanledningarna till att man går på bibliotek, är om möjligt en annan fråga. I viss mening stärker snarare detta faktum utvecklingen av digitala tjänster på bibliotekens webbplatser. Utvecklingen av bibliotek 2.0 kan ses i ljuset av att alltfler nu kan sköta sina biblioteksärenden hemma i vardagsrummet. Detta ställer naturligtvis en del frågor kring bibliotekens framtida roll. Det finns också här anledning att vara medveten om vad den här typen av utveckling innebär för vissa grupper i samhället.

– Man säger att ett ökat deltagande på nätet främjar demokratin, bara för att du och jag ges en möjlighet att lägga ut våra dikter eller samlade tankar. Men det finns också en stor fara i detta. Säg att min faster köper en tågbiljett på stationen. Hon får betala 2 000 kronor för att sitta i andra klass. Men en som går in och beställer på nätet får kanske istället betala 450 kronor för första klass för samma avgång och där frukosten ingår. Tekniken innebär möjligheter. Men man måste ändå förhålla sig kritisk till vad den innebär för stora grupper, som kanske inte hänger med, säger Eva Wahlström.

Hjälp till kunskap

Både Eva Wahlström och Lars Höglund talar om bibliotekets kärnuppgifter i termer av klassiska begrepp, som fri tillgång till information och förmedling av både litteratur och kunskap.

– Det finns ingen brist på information i dagens samhälle. Men det kan finnas en brist på att ta in information. Det finns också en stor fara i att man tror att information är det samma som kunskap och förståelse, säger Eva Wahlström.

Mot bakgrund av att många söker sig till biblioteket för att få hjälp menar Eva Wahlström att det finns en viktig roll för biblioteken att kunna bistå folk i sökandet efter kunskap.

Tid för annat

I tider av ekonomisk kris, framhäver Höglund och Wahlström vidare, att biblioteket har en bredare roll i samhället när det gäller att vara ett stöd till mer utsatta grupper.

– Det finns en enorm potential i det förtroende som finns för biblioteket som offentlig institution. Man uppfattas som en seriös organisation, som kan ge folk vad de kan tänkas behöva, säger Lars Höglund och pekar samtidigt på att det i korselden mellan det digitala och fysiska biblioteket också kan uppstå nya möjligheter.

– Det är väl knappast någon som skulle vilja att man slutar låna ut de där 69 miljoner böckerna. Det är en viktig förmedling, som stimulerar läsning och kan förhoppningsvis bidra till lite mer bildning och kunskap. Det är extra viktigt att stimulera barns läsning och det är barnlitteratur som toppar utlåningen. Det är knappast någon som vill ta bort detta. Däremot skapas det successivt ett utrymme idag när alternativet att köpa böcker inte alls är oöverkomligt för många. Frågan är vad man gör av detta utrymme och om funktioner som mötesplats eller andra aktiviteter kommer att få större betydelse på biblioteket, säger Lars Höglund.

Text: Fredrik Swedemyr

Visionerna i skuggan av debatten

Malmö vill omdefiniera bibliotekarierollen för framtidens bibliotek

Ny scen och gamla böcker. Debattens vågor har stundtals nått i höjd med Öresundsbrons högsta topp. Elsebeth Tank beskriver ett arbete som handlar om betydligt mer än gallring av 30 ton böcker. Malmö stadsbibliotek möter samtiden och rustar för framtiden.

Sned debatt

Mycket kan sägas om marknadsföring. Att det blev som det blev kring framtidens bibliotek i Malmö är förmodligen kopplat till bokens starka symbolvärde och ett kanske väl tillspetsat budskap. ”Nu bär vi ut böckerna och tar in författarna”.

– Vi visste att det var kontroversiellt och provokativt, för att inte säga fräckt. Men vi bestämde i ledningsgruppen att vi ändå skulle våga genomföra det. Vi ville få uppmärksamhet och få igång en debatt. Men debatten startade på ett helt annat ställe och utvecklade sig till något helt annat än vad vi hade föreställt oss, säger Elsebeth Tank.

Strategi

Men bakom det mer eller mindre lyckade budskapet finns också en strategi för bibliotekets framtid, som går under namnet ”Darling Library in The World”. Mellan 2009 och 2012 ska biblioteket genomgå en förändring som skär långt in i organisationen. Ett snitt

Elsebeth Tank, stadsbibliotekarie i Malmö har rört runt i begreppsgrytan och piskat upp diskussionen om vad som egentligen är ett bibliotek. Förändringarna i Malmö utmanar den etablerade yrkesrollen. FOTO: Ewa Levau

som förlöser mer än en internationell författarscen. En del av strategin bottnar i en tanke om att hitta nya roller för bibliotekarierna på golvet. Det handlar om att hitta formerna för framtidens förmedlingsarbete.

– Vi är igång med en stor kompetens-

utvecklingsprocess, som till stor del går ut på ”learning by doing”. Men den kommer också bli mer substantiell på längre sikt. Det handlar om att uppmärksamma alla nya utmaningar som personalen ställs inför i relation till de förändringar vi gör. Vi har fört samtal med Regionbiblioteket om ett samarbete och ska försöka sätta igång ett projekt tillsammans med Lunds universitet och biblioteksskolan i Danmark. Tanken är att försöka definiera bibliotekariernas framtida yrkesroll. Det är inget tvivel om att det som vi gör här sätter press på den existerande yrkesrollen, säger Elsebeth Tank.

Övergripande målsättning

Vad är det då som händer i Malmö, som på ett eller annat sätt utmanar den etablerade yrkesrollen? I programförklaringen talar man om en övergripande målsättning att öka besökssiffrorna. Detta är inget nytt för Malmö, som redan 1997 satte upp målet 1,6 miljoner besökare på ett år. I dagsläget ligger man på runt 900 000 och det nya målet är att om fyra år ha 1,2 miljoner fysiska besök.

Det finns en slags idémässig tankegrund som bygger på sociologen Ray Oldenburgs teori om ”det tredje stället”. För Malmös del handlar det om att skapa en förbindelse med omgivningen runt biblioteket, likväl som en förändring av det fysiska och virtuella rummet.

– För oss är det digitala biblioteket lika viktigt som det fysiska. Det gäller att förstå att vi måste tilldela det digitala biblioteket resurser så att det kan utvecklas och även där erbjuda ett intressant utbud. I det här arbetet försöker vi också se på vad som har fungerat bra och vad som inte har fungerat, fortsätter Elsebeth Tank och tar upp planerna på ett nytt café i bottenplan i den ursprungliga delen av biblioteket, som idag heter Slottet. Här finns det en vision om att man ska kunna ha både

uteservering och öppna tidigare för de som vill läsa tidningen och dricka sitt morgonkaffe före bibliotekets ordinarie öppettider. Detta är bara en del av en större ambition att skapa en förbindelse med den omgivande parken.

– Vi har en lekpark här bredvid. Det som har gjort intryck är att det en dag kan vara hundra barn som leker där, medan vi har kanske tio barn på vår barnavdelning. Vad är det som gör att det är så och hur kan vi integrera vår biblioteksverksamhet i det som finns där? Det är några av de tankar vi har. Vi vill expandera biblioteket som mötesplats i både tid och rum, utanför själva byggnaden.

Nyckelbegrepp

Framtidens bibliotek i Malmö kretsar kring en rad nyckelbegrepp. Man talar om modern förmedling, som i dagsläget inte riktigt har fått sin fulländade definition.

– Det sätt man har bedrivit bibliotek på hittills och det som bibliotekarierna är skolade i, är inte det samma som kommer ske framöver. Det betyder att yrkesrollen kommer förändras. Jag kan inte säga exakt hur denna förändring kommer se ut, men det är också därför vi vill närma oss utbildningsinstitutionerna. Det är en stor utmaning när man genomför den här typen av förändringsprocesser. Här talar vi om en slags innovation där vi beger oss ut i det okända och där vi inte kan förutse på förhand vilket resultat det kommer få. Det är en konceptuell förändring som kommer påverka personalen. Därför är det också viktigt för oss att hantera denna förändring i organisationen, fortsätter Elsebeth Tank.

Klassiska biblioteket

Vidare vill man skapa ett utrymme för det man kallar det ”klassiska biblioteket”, där det helt enkelt ska finnas rum för tystnad och koncentration.

– Det finns en stor efterfrågan på tystnad. Men det betyder inte att hela biblioteket

ska vara ett klassiskt bibliotek. Det är för att möta detta behov och här finns tillräckligt med plats för att möta olika behov samtidigt, säger Elsebeth Tank och pratar vidare om biblioteket som ett torg och om att skapa rum för både barn, tonåringar och familjen.

Det som så här långt har varit den mest framträdande förändringen är den internationella författarscenen, som redan är igång i den nyare delen av biblioteket eller Ljusets kalender.

– Det är en scen för estetik, musik och berättelser, som är kopplad till samlingarna. Nu är den provisorisk. Men den ska bli en integrerad del av rummet, som kan användas till alltifrån konserter till att sitta på.

Upprop

Tidigare i somras skrev 18 författare på ett upprop i Sydsvenska dagbladet mot vad man menade var en utveckling mot en kommersialiserad upplevelsepark. I media har det också kommit upp en del frågetecken kring förlagens eventuella sponsring av författarscenen. Men Elsebeth Tank menar ändå att det är en lyckad satsning och att det hela snarare stärker skönlitteraturens position i samhället.

– Det känns som ett missförstånd. Vi har inga planer på att kommersialisera något gentemot användarna och jag förstår inte var de har fått den idén ifrån. Vi har heller inget sponsoravtal med något förlag, enligt min uppfattning. Däremot samarbetar vi med förlagen, som många andra parter. Det kan innebära att förlagen, genom avtal med sina författare, erbjuder biblioteket en kostnadsfri presentation. Vi står för resekostnader och andra driftskostnader i samband med ett arrangemang. Jag ser det mer som ett partnerskap. Jag tror mycket på att arbeta i partnerskap kring olika aktiviteter. Man kommer mycket längre om man delar på utgifterna, säger hon.

Malmö stadsbibliotek ska bli ett tredje ställe mellan hemmet och jobbet. I det som kallas för Ljusets kalender har man idag den provisoriska internationella författarscenen (dock inte i bild), som väckt en del debatt. Scenen är bara en del av ett helt nytt koncept där biblioteket i högre grad ska integreras med den kringliggande omgivningen och samtidigt vara en arena för bland annat litteratur, samtal och debatt. FOTO: Johan Kalén

Elsebeth Tank argumenterar samtidigt för betydelsen av att biblioteket ska kunna bevara sin integritet i förhållande till andra aktörer i samhället. Detta har bland annat kommit till uttryck i relation till det planerade digitala lärcentret.

– Vi har fått i uppdrag av utbildningsförvaltningen att inrätta ett digitalt lärcenter. Det var de som kontaktade oss och först var jag lite skeptisk. Biblioteket ska vara tydligt med att bevara sitt strategiska mål och inte bli en formell utbildningsinstitution. Men kan vi bidra till något som är samhället till nytta och om vi kan få in en aktivitet som kan kombineras med vår strategi, så är det intressant. Vi var från början tydliga med att skapa en idémässig grund för lärcentrat. Bland annat vill vi inte ha någon koppling till betygssättning. Ska det ske någon form av examination, så får det ske utanför biblioteket. Vi ville heller inte reservera några platser för dem som går någon utbildning, utan det ska vara något som är öppet för alla. Utbildningsförvaltningen har gått med på kraven och det har varit en bra process.

På motsvarande sätt menar hon också att biblioteket ska motstå kommersiella intressen kring bibliotekets verksamhet.

– Vi skapar vår egen grundlag, som avgör vad vi gör eller inte gör. Det är inte frågan om att välja ett förlag som kan ge oss fördelar

i samband med ett visst arrangemang. Det är inte konstigare än hur vi förhåller oss till det som finns på hyllorna. Personalen ska ha ett tydligt mandat att arbeta från och då blir det ingen styrning.

I Slottet vill man också skapa ett rum för samhällsservice, där det bland annat ska finnas aktuell samhällsinformation. Men det ska också vara en mötesplats för olika typer av debatter eller möten kring aktuella samhällsfrågor. Även här har man ritat in en scen, som på motsvarande sätt som författarscenen, ska kunna ha olika funktioner.

– Skillnaden är att programverksamheten på den här scenen är mer kopplad till aktuell samhällsdebatt. Idén är att utveckla aktiva förmedlingsformer, så att vi inte bara har materialet på hyllorna. Vi ska försöka levandegöra materialet genom att koppla det till olika aktiviteter, som kan ge nya perspektiv, säger Elsebeth Tank.

Hon framhäver att biblioteket på olika sätt måste spegla sin samtid, vare sig det handlar om Googles litterära digitaliseringsprojekt, mångkultur eller om att överbrygga olika former av kunskapslyftor.

– Biblioteket har en viktig roll att fylla i detta sammanhang. Det ska kunna vara en förändringspunkt i livet och skapa möjligheter till kunskap, kultur, yttrandefrihet och ett deltagande i samhällslivet, säger Elsebeth Tank.

Text: Fredrik Swedemyr

Sven Nilsson är Fil. Dr. och docent i litteraturvetenskap vid Lunds universitet. Han har skrivit ett antal böcker om kulturfrågor, massmedier och framtidsfrågor. Han har tidigare bland annat varit stadsbibliotekarie i Malmö. I dagsläget är han verksam som debattör och egenföretagare med bibliotek och kultur som arbetsfält. Sven spanar här efter tendenser i dagens bibliotek och efterlyser en gemensam berättelse om bibliotekens framtid.

Bibliotek utan berättelse

Det är bara några år sedan, men det känns som länge sedan. Alla visste vad ett bibliotek var, och du kunde gå in i ett folkbibliotek från Ystad till Haparanda och från Östhammar till Strömstad och direkt känna igen dig: jaha, där finns låneexpeditionen och där innanför bokhyllor med böcker, böcker, böcker. Längs väggarna och i massiva hyllskepp på golvet markerade de sin närvaro. Även om ditt lånekort inte fungerade i alla dessa olika bibliotek, visste du vad som gällde.

Om du frågar vem som helst vad ett

bibliotek är, svarar hon eller han: ett bibliotek är ett rum fullt med böcker. Det var sant men är det snart inte längre. Böckerna uppfattas mer och mer som bibliotekens problem. Döda böcker på fulla hyllor. Inne i dessa bokrum sitter så bibliotekarier och bibliotekschefer och ser ut på det vimlande livet där ute, och dom där ute ser ut att ha så kul. Vad kan vi göra för att locka dem till oss? Vi vill ju också vara med. Böckerna som bibliotekets problem – det är temat för min spaning.

Lite varstans pågår uppbrottet från böck-

ernas bibliotek. I augusti rasade en våldsam biblioteksdebatt i Malmö efter att stadens tidning skrivit att nu skulle biblioteket göra sig av med trettio ton böcker (intressant – böcker som bulkvara). Inga döda böcker på fulla hyllor utan levande böcker på halvfulla hyllor, frontexponering, stor restaurang och en författarscen. Allmänhetens och författarnas vrede drabbade bibliotekschefen som en total överraskning. Hennes kommentarer blev en rad liksom lösryckta citat från en powerpointpresentation: nu är eleven expert på sitt eget lärande och patienten på sin egen sjukdom... Biblioteket skulle inte längre vara fullt med böcker utan en plats för upplevelser och möten.

Mitt andra exempel är Biblioteket 2.0, ”en revolution i en värld av kortkataloger och bokdamm” som det stod i en intervju där Mats Hernvall på Stockholms stadsbibliotek presenterade idéerna. I den här visionen lämnar biblioteket den fysiska världen och blir det virtuella biblioteket på nätet.

Mitt tredje exempel är Lommas nya, fantastiskt vackra bibliotek i hamninloppet. I denna eleganta miljö hade man väntat sig nya grepp, men här är biblioteket ett rum fullt med böcker. Förklara det!

Vad de tre exemplen visar är en biblioteksvärld som kränger än hit, än dit i sin strävan efter en ny balans. Hur ska man förhålla sig: låta allt förbli vid det gamla, fast man flyttar in i ett nytt hus? Göra sig av med böcker för att få plats med möten? Konkurrera med Facebook, Youtube och Adlibris?

Det som saknas här är en hållbar gemensam berättelse om biblioteken och deras framtid. Kommer det att finnas bibliotek i framtiden? Ja, om de är angelägna för sina brukare. Men framtiden är inte given. Biblioteken kan gå under som resultat av två olika men felaktiga val. Antingen låter de bli att förändras i en föränderlig värld liksom varven och Facit (och

då hjälper inga nya hus). Eller också kan de föregripa en förändring och avskaffa sig själv (som Posten). Men det finns väl en tredje väg? Ja, men den förutsätter att vi alla, ni alla, med böckerna i ryggen blickar mot framtiden och formar en hållbar berättelse om framtidens bibliotek.

Text: Sven Nilsson

Fotnot:

Mina 56 framtidsfiler från tidskriften *Ikoner* kan kanske hjälpa till att skapa en sådan biblioteksberättelse. Du hittar dem här: www.polyvalent.se/framtidsfilerna

Här bowlar ingen ensam

Norskt forskningsprojekt belyser biblioteket som mötesplats

Norskt forskningsprojekt visar att folk använder biblioteken som mötesplats i mycket större utsträckning än vad forskarna från början trodde.

– Det handlar om alltifrån att komma i kontakt med helt främmande personer till att lyssna på en författare eller jobba med en uppsats. Själva omfånget av möten är större än vi trott, säger Ragnar Audunson på Avdelningen för journalistik, biblioteks- och informationskunskap på Högskolan i Oslo.

Biblioteken viktig roll

För drygt två år sedan var Ragnar Audunson en av huvudtalarna på Mötesplats inför framtiden i Borås. Med sig hade han ett budskap om att biblioteken har en viktig roll att spela när det gäller att skapa arenor för olika typer av möten. I dag är det så kallade PLACE-projektet lite mer än halvvägs och bilden kring denna funktion har klarnat ytterligare.

– Nästa fas handlar bland annat om att identifiera de nyckelfaktorer som gör biblioteken till bra mötesplatser. Men vi kan redan nu se att tillgängligheten, både när det gäller öppettider och närheten till biblioteket har stor betydelse. Det måste också finnas rum för olika typer av aktiviteter, säger Ragnar Audunson och framhäver att det handlar om att kunna hantera den komplexitet som folkbiblioteken rymmer.

Vi har studerat folkbibliotekens potential som mötesplats med utgångspunkt från en arena som brukas av alla, oavsett ålder eller etnicitet, säger Ragnar Audunson professor på Högskolan i Oslo. FOTO: Fredrik Swedemyr

– Utgår man från norsk musik ska folkbiblioteket vara DumDum boys och Sissel Kyrkjebø i samma person. Det ska vara något högtidligt och samtidigt ha väldigt låga trösklar, som gör att folk tar sig in. Det ska finnas en bredd i verksamheten och ge uttryck för olika kulturer.

Koppling till lokalsamhället

Resultaten i undersökningen pekar så här långt också på att kopplingen till lokalsamhället är viktig för verksamheten. Det handlar till stor del om att utforma verksamheten och olika aktiviteter på ett sätt som speglar de lokala behoven. Inte minst eftersom det också är det lokala biblioteket som är den primära ingången för flertalet besökare.

– Vi frågade ett urval besökare i Oslo hur de kommer i kontakt med biblioteket. De flesta vänder sig i första hand till sitt lokala bibliotek. På andra plats kommer huvudbiblioteket och runt fyra, fem procent besöker biblioteket digitalt, berättar Ragnar Audunson vidare.

En gränslös plats

En av utgångspunkterna för PLACE-projektet är att se biblioteket som en gränslös plats, som skapar socialt kapital, oavsett om det handlar om studier, jobb, eller nöje. Man talar om biblioteken som en unik arena, en identitetsskapande länk mellan olika grupper i samhället.

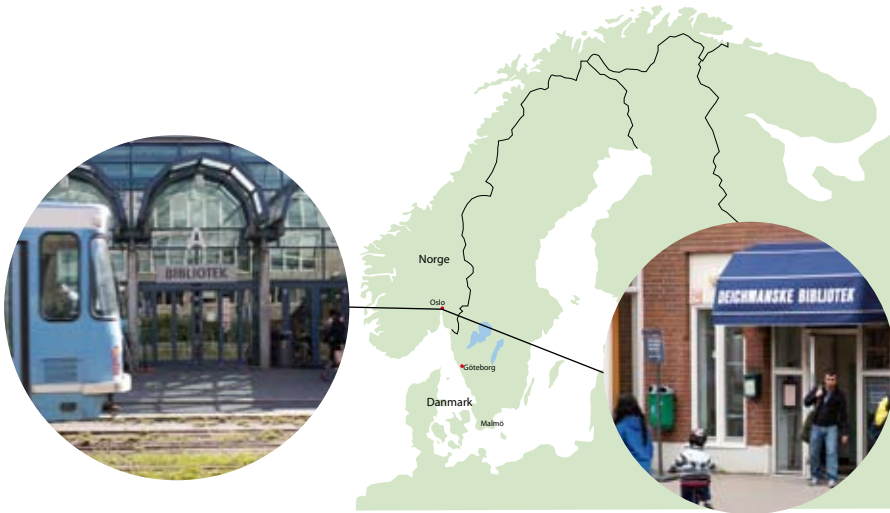
– På väg till jobbet passerar jag Grönlands torg. Där finns en coffeebar där man utslutande ser människor från Nordafrika. Väggen i vägg ligger ett ställe där människor som är på väg att marginaliseras tar sin första öl klockan åtta. Rakt över gatan ligger ytterligare ett ställe där alla unga och vackra sitter, som lika gärna kunde vara ett ställe på Stureplan. Bredvid finns en restaurant för de kosmopolitiska, journalisterna eller de intellektuella. Detta representerar fyra grupper i det urbana samhället och de sitter på varsitt ställe. Ska dagens komplexa samhälle fungera måste vi uppleva ett minimum av samhörighet. Vi har studerat folkbibliotekens potential som mötesplats med utgångspunkt från en arena som brukas av alla, oavsett ålder eller etnicitet, säger Audunson.

Bowling och socialt kapital

Begreppet socialt kapital kan naturligtvis ha olika betydelser inom den samhällsvetenskapliga forskningen. Det kan ses som ett slags sammanfogande kitt i termer av förtroende, gemensamma värden, stabila sociala relationer och ett engagemang i olika aktiviteter som skapar en slags känsla av samhällelig gemenskap. Statsvetaren Robert Putnam talar om två olika typer av socialt kapital. Det ena typen uppstår inom en grupp. Det kan handla om människor från samma land eller kanske rent av människor på samma café. Den andra formen av socialt kapital, som Putnam tar upp är mer ett överbyggande. Här är det frågan om en känsla av gemenskap som genereras mellan olika grupper i samhället. För att utgå från Audunsons morgonpromenad över Grönlands torg, är det ungefär som att någon som annars öppnar sin första öl klockan åtta, skulle ta stegen över gatan och börja umgås med stans unga på det lite mer trendiga caféet.

Samtidigt argumenterar Putnam för att det har skett en ökad individualisering och att det sociala kapitalet därför håller på att erodera. Redan i mitten av 90-talet skrev han artikeln ”Bowling Alone”. Där stödjer han sin tes genom att visa att allt fler amerikaner bowlar själva, samtidigt som ligaspelen minskar. Hans kritiker menar dock att han bland annat har missat betydelsen av sociala nätverk och Internet. Under senare år har Putnam också tagit en något mer optimistisk hållning i förhållande till möjligheterna att generera socialt kapital och en känsla av samhörighet.

En annan samhällsvetare, sociologen Ray Oldenburg, talar i det här sammanhanget om det ”tredje stället”, en informell mötesplats mellan jobbet eller skolan och hemmet. Biblioteken kan här mycket väl vara just den punkten - ett tredje ställe - i gränslandet mellan olika världar. En mötesplats där människor på olika sätt kan interagera och skapa socialt kapital i någon mening.

– I Oslo har vi ett bibliotek i Majorstuen, som är ett väletablerat område där det bor många äldre. Där hade man seniorsurfgrupper. Biblioteket fick också besök av ungdomar från förorten, eftersom man hade bättre ITK-utrustning än vad de hade på sitt lokala bibliotek. Man kunde spela onlinespel eller nätverksspel. Detta var två helt olika kulturer och generationer som möttes. Till en början blev den en konflikt kring datorerna. Men det utvecklade sig senare till ett samarbete. Dessa ungdomar kunde mycket mer om datorer och blev vägledare och lärare. Det finns inte så många andra arenor där dessa grupper kan mötas och där det uppstår en kommunikation. Det visar vilken potential det finns i biblioteket som mötesplats, säger Audunson vidare.

Central del av rollen

För att biblioteken inte ska gå miste om denna potential, menar Ragnar Audunson att det är viktigt att byggandet av socialt kapital blir en central del av rollen.

– Organisationskonsulter talar ofta om att du måste hitta din målgrupp och rikta verksamheten mot exempelvis äldre. Men det menar jag är helt fel för folkbiblioteken. Det

ska helt enkelt vara en komplex arena där man kan mötas på tvären mellan olika grupper i samhället, säger han.

Möten kan ske på olika sätt. De uppstår mellan människor. Men det kan också vara oväntade möten med litteraturen eller andra kulturella uttryck. På väg till hyllan med Kafka, kanske man går förbi ett tidningsställ. Där står ett sportmagasin med temat fotboll och poesi.

– Man möter andra intressen än sina egna när man scannar av hyllorna. Den norske idéhistorikern Torvald Eriksen skrev en artikel om tidningar och bibliotek. Han skrev att värdet ligger i att du möter andra intressen än dina egna. Har du en passion för fotboll eller ekonomi, så måste du ändå bläddra genom tidningen när den kommer på morgonen. Då ser du att man också skriver om andra saker, att det finns en kulturdel och du exponeras för andra idéer. På ett bibliotek exponeras du på motsvarande sätt för mångfalden i samlingarna. Detta är också en del av mötesplatsfunktionen och det är viktigt att synliggöra, säger Ragnar Audunson och förklarar vidare att biblioteket även är en plats där en besökare kan leva ut olika roller.

– I skolan är du elev, på arbetsförmedlingen

är du arbetssökande eller på spårvagnen är du resenär. Är du på biblioteket för att skriva en uppsats kanske du samtidigt bläddrar i en resebok om Paris för att planera en resa med vännerna. I nästa paus går du till disken för samhällsinformation och tar reda på vilka rättigheter din gamla mamma har till en vårdplats. Du kan låna hem en bok till din son eller dotter. Du kan vandra mellan dess olika roller, en vän som ska resa, förälder, barn till gamla föräldrar. Detta är väldigt viktigt att man tar vara på, säger han.

Inte bara mötesplats

Även om resultaten i PLACE-projektet så här långt talar för att mötesplatsfunktionen är en viktig del av biblioteksverksamheten, så framhäver Ragnar Audunson samtidigt att utgångspunkten fortfarande ligger i samlingarna.

– Vad är ett bibliotek för något? Jag definierar bibliotek som en institution, som med utgångspunkt från organiserade dokumentsamlingar, fysiska eller virtuella, initierar sociala processer. Det är först och främst läro- och kulturförmedlingsprocesser. Dessa processer är det samhälliga uppdraget och samlingarna är instrumenten. Fram tills nu har samlingarna krävt väldigt mycket och biblioteken har organiserats utifrån samlingarnas behov. Mycket av kärnkompetensen hos bibliotekarierna har också varit inriktad på att utveckla instrumenten, säger han.

Tidigare i år uppstod en debatt i Norge kring bibliotekens nemesis. Utgångspunkten var utvecklingen av e-böcker och läsplattorna, som nu har fått lite av ett genombrott.

Kulturjournalisten Per Kristian Bjørkeng drog en slutsats i Aftonposten, att detta inte gör biblioteken eller bibliotekarierna mindre viktiga. Boken kanske du kan ladda ner hemifrån. Men det finns fortfarande ett behov av en arena för kultur, samhörighet och upplevelser.

– Nu när alltmer digitaliseras kan man flytta fokus till det som är visionen, nämligen att skapa sociala processer och utbilda bibliotekarierna efter det. Det är möjligt att möteplatsfunktionen blir allt viktigare i framtidens bibliotek. Vi är sociala varelser, säger han och tar upp fitnesscenter som ett exempel.

– Man kan tänka sig att du skulle gå in på nätet och så poppar det upp en instruktör från Friskis och Svettis, som ger dig instruktioner för hur du ska göra dina armhävningar och situps hemma i vardagsrummet. Men det visar sig att folk vill göra det sida vid sida i en stor gymnastiksal. Detta är något grundläggande.

Spegla sin samtid

Samtidigt menar han att mötesplatser inte kan vara statiska om de ska överleva. Biblioteken har ett behov av att på olika sätt spegla sin samtid för att bli relevanta i människors tillvaro. Hela 2.0 utvecklingen är, enligt Audunson, ett exempel av denna spegelbild. Men det kan också vara att genom aktiviteter och samlingarna lyfta aktuella ämnen för att skapa bra möten.

– De måste visa att de följer med i tiden för att också få fysiska besök. Ser man på biografernas utveckling så har de förändrats. På 70-80 talet hade man stora salonger för 200 personer. Idag har man mindre salonger för olika intressen och där du kanske kan ta med dig ett glas vin. De har anpassat sig och hade de inte gjort det skulle bion vara död. Biblioteken måste också anpassa sig och gör det redan. Trots att man nu kan ladda ner både filmer och böcker på nätet, finns det fortfarande ett behov av att mötas och uppleva kultur och litteratur tillsammans med andra, säger Ragnar Audunson.

Text: Fredrik Swedemyr

En träffpunkt i en mångkulturell vardag

I Holmlia söder om centrala Oslo skapar man tolerans och gemenskap

Bakom en enkel fasad försöker man skapa tolerans och förståelse i lokalsamhället. Biblioteket i Holmlia i stadsdelen Søndre Nordstrand strax utanför Oslo jobbar aktivt med att få folk att mötas. Bland annat har man skapat Träffpunkt Holmlia, som har blivit ett forum för möten mellan generationer och kulturer.

Andra värden

Tolv minuter med tåget från Oslo centralstation ligger Holmlia. En trappa ner från torggatan spänner sig Deichmanske blå markis över entrén. Det är långt ifrån en symbolbyggnad och den visionära arkitektur som präglar det kommande huvudbiblioteket vid operakajen i Oslo. Innanför den enkla glasdörren bygger man upp verksamheten kring andra värden.

– Efter 11 september var det en amerikan här i Holmlia, som ville få igång ett ställe där man kunde mötas och samtala. Han tog kontakt med biblioteket och vi har nu skapat en arena tillsammans med kyrkan, där folk kan mötas på tvärs. Vi har mellan tre till fyra träffar om året. Tanken är att skapa tolerans och att folk kanske ska inse att grannen inte är så olik en själv, att den man känner inte

Elin Hermansen är filialchef på biblioteket i Holmlia. Filialen har en anti-rasistisk specialsamling med böcker, serier och filmer på flera olika språk för främst barn och unga. Materialet speglar på olika sätt frågor kring rasism och nynazism kopplat till dagens samhälle. FOTO: Fredrik Swedemyr

är så skrämmande, säger filialchef Elin Hermansen.

Teman och evenemang

Träffarna hålls antingen i kyrkans lokaler eller på biblioteket. Inte sällan kretsar det kring teman eller evenemang som på olika sätt har kopplingar till lokalsamhället.

– Vi har haft allt ifrån poesikvällar till

TOVE APPELGRÉN
APPELGRÉN & SAVOLAINEN
APPELGRÉN • SALLA S
Liv Marie Austreim
Lars M
Björn

Mari dagen lang
Rune Johan Andersson

Ann Forslund
BEIBL

inbjudna föredragshållare. Polisen har varit här och pratat om droger, gäng och kriminalitet. Vi har haft höstfest och konserter. Men allt vi gör ska på något sätt kretsa kring tolerans. Det som har varit utmaningen är att få pakistanier, vietnameser och norrmän att komma samtidigt. Då handlar det inte främst om biblioteket som mötesplats, utan mer om form och innehåll, säger Elin Hermansen och berättar samtidigt att man inte heller backar för att ta upp känsliga ämnen.

– Vi har exempelvis haft ganska kontroversiella religionsdialoger mellan representanter för de stora religionerna. Tanken har varit att de ska hålla sig objektiva och inte börja angripa varandra. Det har faktiskt fungerat väldigt bra och lockat många olika människor. Här har biblioteken en unik position i samhället, som ställe för samtal och dialog, berättar hon vidare.

Stort antal unga

Søndre Nordstrand är Oslos största stadsdel, både till ytan och antal invånare. En stor del har en annan etnisk bakgrund. Det är också en stadsdel som präglas av ett relativt stort antal unga.

– Vi jobbar mycket med ungdomar. Den senaste tiden har vi jobbat mer med små barns läsning och språkinläring. Det finns ett mål att barnen ska kunna norska innan de börjar skolan. Vi har jobbat med ett projekt som heter Läsfro, där vi förmedlar litteratur, inte bara till barnen, utan även till föräldrar och anställda inom barnomsorgen. Detta är en del av en större satsning i hela Oslo, säger Elin Hermansen.

Läxcenter

Intill biblioteket ligger också ett läxcenter, där det brukar samlas omkring 60 barn varje dag. Biblioteket har ett nära samarbete med läxcentret.

– Barnen är där mellan klockan två och sex.

Då öppnar vi också upp dörren till biblioteket och de kan komma och gå som de vill. Vi har ingen egen läxhjälp, men jobbar med andra projekt kring litteratur, som jakten på drömboken. Här försöker vi förmedla på ett mer personligt plan. Vi har nämligen märkt att när det gäller ungdomar, speciellt unga killar, så säger de sällan vad de vill ha. De utgår ofta från vad kompiserna kanske läser eller ska vara tuffa och säger något annat än vad de egentligen vill läsa. Därför försöker vi skapa möten mellan en bibliotekarie och ett barn. Och då kan det mycket väl hända att den tuffe killen vill ha en kärleksbok, säger Elin Hermansen vidare.

En plats för alla

I dagsläget är biblioteket kanske mer en fysisk mötesplats, än en digital. Inte minst mot bakgrund av hur man jobbar med att skapa en slags interkulturell dialog. Inom PLACE-projektet talar man om biblioteken som en lågintensiv mötesplats. Det är ett ställe där folk kan mötas på tvären mellan olika värden, intressen eller kulturer, ett slags torg. I den här meningen är också Holmlia ett ställe med väldigt låga trösklar, dit många kommer för att bara vara. Oavsett om mötena sker genom planerade aktiviteter eller är spontana bygger man här socialt kapital.

– Många kommer hit, läser tidningar eller bara är i biblioteket och kanske använder datorerna utan att de lånar något med sig hem. Den här filialen ligger i en stadsdel med en väldigt sammansatt befolkning. För att den ska fungera måste vi jobba väldigt aktivt, inte nödvändigtvis med integrering, men med tolerans och respekt för varandra. Biblioteket är en plats som har något för alla, säger Elin Hermansen.

Text: Fredrik Swedemyr

Möten över gränser

Samarbete är viktigt för att skapa en bra mötesplats

En låda med foto, en gevärskula och en påse med jord. Det kan vara början till en historia om en ung mans kamp vid Ebrofloden under spanska inbördeskriget. Om hur en vardag på en fabrik vid Akersälven byttes mot krigets fasor. Det kan också vara början till ett samtal mellan några skolbarn och en morfar. På biblioteket i Torshov har man jobbat med möten över generationer.

– Den industriella utvecklingen startade här för ungefär 150 år sedan. Det är en viktig satsning för oss att förmedla lokalhistoria. Vi försöker ta till vara på minnen om hur det var här förr, inte bara för arkiven, utan för att skapa en mötesplats. Vi arrangerar träffar mellan yngre och äldre. Vi har bjudit in skolklasser som får träffa någon som kanske berättar om hur det var att gå i skolan förr i tiden, berättar Ingvil Falch, filialchef på Torshovsfilialen.

Akademiker och kulturarbetare

Torshov är en del av Sagene, som ligger i östra delarna av Oslo och är en gammal arbetarstadsdel. En stor del av industrin i Oslo växte upp längs Akersälven, vilket också har präglat stadsdelen genom åren. Från att ha haft en ganska homogen arbetarbefolkning, har den nu blivit en stadsdel med många akademiker och kulturarbetare. Homogeniteten har också luckrats upp och i dag möter biblioteket behoven från en rad olika grupper i samhället.

– Det är vår verklighet att vi måste förhålla oss till dessa grupper. Genom åren har vi haft en del huvudsatsningsområden. Vi har haft en stor grupp äldre. Vi har också haft minoritetsgrupper, som målgrupp. Denna grupp har blivit mindre med åren. Många har flyttat ut till förorterna där man får mer boende för pengarna. Men vi har fortfarande en rad aktiviteter riktade mot minoriteter, berättar Ingvil Falch.

Barn och unga

Utanför den glasade fasaden rullar spår-vagnarna förbi. Inne i tidningsrummet sitter två personer på varsin ände vid ett långbord i massivt trä och bläddrar i tidningar. Ett led av barn i gula västar får de automatiska dörrarna att öppna sig. Några lärare ställer sig som vågbrytare och styr den förväntansfulla strömmen ner mot bibliotekets barnavdelning. Lika självklart som min förstafödda dotter en gång slet ut min CD-samling på golvet i vardagsrummet, tar dessa barn litteraturen i besittning. Små händer byter böcker. Fantasier väcks. Berättelser blir till liv.

– Barn och unga är också en stor satsning för oss och vi har ett nära samarbete med skolan. Det är viktigt att stimulera läsning. Det väcker tankar, ger kunskap och inte minst utvecklar språket. Här lägger vi ner mycket resurser på att samarbeta med skolan, fortsätter Ingvil Falch.

Samarbete lokalt

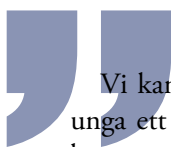
Ingvil Falch talar vidare om betydelsen av samarbete mellan olika spelare på den lokala arenan. För att kunna skapa en verksamhet som också gör skillnad i människors vardag, behöver man kanske närma sig skolan eller någon annan aktör. Det handlar om att skapa goda förutsättningar för att folk överhuvudtaget ska kunna få ta del av allt som erbjuds och om att skapa en bättre helhet.

– Vi kan exempelvis inte ge barn och unga ett bra utbud om vi inte samarbetar med fritids, skola, eller förskola. Genom att samarbeta får vi fler resurser och kan få till större arrangemang. Det ger också infallsvinklar från flera professioner. Likadant gör vi inom andra områden. Biblioteket är inte huvudleverantör av kunskap eller tjänster för äldre. När vi samarbetar får vi en större potential, säger hon.

Kvinnoundervisning

För några år sedan var några från biblioteket på en konferens, där man talade om behovet av norskundervisning för kvinnor med annan etnisk bakgrund. Det fanns resultat som pekade på att de inte kom till de etablerade undervisningsställen.

– Vi tänkte att vi kunde erbjuda språkkurser för kvinnor. Genom stadsdelen fick vi en språklärare. BVC och socialtjänsten tog kontakt med kvinnorna. Öppna förskolan erbjöd sig att ta hand om barnen medan mödrarna var på kurs. En av bibliotekarierna drev undervisningen tillsammans med språklärare. Vi var med och etablerade en kvinnoundervisning. Vi drev det en tid,

Vi kan exempelvis inte ge barn och unga ett bra utbud om vi inte samarbetar med fritids, skola, eller förskola. Genom att samarbeta får vi fler resurser och kan få till större arrangemang”.

men sedan tog stadsdelen över. Men vi har fortsatt samarbetet och är inne och pratar om litteratur, säger Ingvil Falch som också har en stark tro på skönlitteraturen som ett medel för att kunna påverka människor.

– Du kan diskutera saker som är viktiga utan att bli personlig med utgångspunkt från skönlitteraturen. Jag och en kollega har också skrivit en bok med olika texter som kan vara en bra utgångspunkt för ett samtal. Det är stor skillnad mellan olika invandrarkvinnor, som vi förhåller oss till. En del kanske har flera års skola och andra är uppväxta på landsbygden, har aldrig gått i skolan och hamnar i den här delen av världen. Det är så mycket mer än språk. Vi försöker också ge kunskap om närmiljön och samhället, hur skolan är uppbyggd och på olika sätt stärka dem i deras roll som medborgare, säger Ingvil Falch.

Biblioteket som utgångspunkt

På motsvarande sätt har biblioteket tidigare jobbat med invandrarflickor. Man fick signaler från fritidsgårdarna att flickorna inte dök upp i samma utsträckning som andra ungdomar på olika aktiviteter.

– Men de satt i biblioteket och då tyckte vi att det var en bra utgångspunkt för att göra något mer för den gruppen. En ungdomsbibliotekarie fick ansvaret och målet var att stärka dem och få dem att känna sig trygga i att delta även i andra ungdomsaktiviteter. Vi ville ge dem ett nätverk och det blev mycket mer än bara samtal om litteratur. Det fanns också ett värde i att föräldrarna upplevde biblioteket som ett tryggt ställe för barnen att vara på.

På biblioteket i Torshov tror man på ett brett samarbete med andra aktörer i lokalsamhället. Inte minst jobbar man mycket med skolan och skapar möten över generationsgränser, såväl som med litteraturen. FOTO: Fredrik Swedemyr

Känsla av samhörighet

Inom PLACE-projektet talar man att bygga socialt kapital, en slags gemensam känsla av samhörighet. Detta i sin tur ligger nära tanken om biblioteket som ett ställe där människor träffas över olika gränser. Det kan handla om kulturella gränser, såväl som över generationsgränser.

– Vi har arrangerat möte mellan äldre och yngre. Det har kretsat kring olika teman som fritid förr i tiden, arbets- och skoliv. Vi har bjudit in skolklasser som får lyssna på någon som kanske berättar om sin första skoldag för 60 år sedan eller om hur det var att jobba på ett väveri. Eleverna lyssnar väldigt koncentrerat och det brukar ofta bli väldigt bra möten. Det brukar annars vara vattentäta skott mellan olika generationer. Detta är om något en mötesplats, fortsätter Ingvil Falch.

Öppnat vägar

Denna bro över generationerna har också

öppnat vägar för andra typer av projekt på biblioteket. Bland annat lät man äldre på olika äldreboende skriva sina föräldrars historia. Sedan gick man ut till skolorna och bad eleverna att intervjua sina mor- och farföräldrar. Detta mynnade sedan ut i en utställning och en mor- och farförälderdag varje onsdag.

– Detta blev inte bara ett möte mellan olika generationer, utan även mellan olika kulturer. Mötesplatsfunktionen är viktig. För att ett samhälle ska fungera behöver man kunskap om varandra. Jag tror det kan bidra till mer respekt, öppenhet och trygghet. Jag tror på biblioteket som mötesplats och att man satsar på olika aktiviteter som gör att folk kan komma i kontakt med varandra. Det är viktigt att det blir ett ställe där man exponeras för många olika typer av uttrycksformer och tankar, både genom böcker och människor, säger Ingvil Falch.

Text: Fredrik Swedemyr

Professor Roger Säljö menar att platsen och dess behov avgör bibliotekets utformning och den digitala tekniken skapar bibliotek med annan identitet. FOTO: Helén Andersson

Bibliotekens nya roll

Professor i pedagogik tror på bibliotekens framtid

I framtiden kommer det att vara ett normaltillstånd att alltid befinna sig i någon form av utbildning och utveckling och här kommer biblioteken att hitta sin nya roll. Det tror i alla fall Roger Säljö, professor i pedagogik vid Göteborgs Universitet.

– Bibliotekarien kan hjälpa oss att förstå och hantera den nya tekniken, säger han.

Internet och informationshantering är numera den fjärde bashanteringens vid sidan av att läsa, skriva och räkna. Men det är en komplicerad basfärdighet som många fortfarande saknar, hävdar Roger Säljö.

– Detta är vår tids bildningsproblem, menar han. Vi kan spela dataspel och utföra olika komplexa saker på datorn utan att egentligen förstå. Tekniken gör det åt oss.

– Det är på biblioteken rätt kompetens kommer att finnas vilket betyder att biblioteken kommer att utformas på annorlunda sätt och få en annan funktion än i dag, tror Roger Säljö.

Meta-kommunikativ kompetens

Roger Säljö säger att vi med den fjärde basfärdigheten utvecklar meta-kommunikativa förmågor. Utan att förstå hur det egentligen fungerar agerar vi producent i stället för konsument där vi går från att kunna återge det som redan är känt till att skapa något nytt och vi lär oss sortera och strukturera information. Den digitala tekniken hjälper oss att minnas och att dokumentera.

– Att inte längre behöva ha allt i sitt huvud är en stor revolution, säger Säljö.

Från konsument till producent

Lärandet blir förmågan att göra om information till sådant vi behöver använda i samhället och i vår vardag. Att hitta ett recept på nätet är inga problem, inte heller att skriva ner det. Däremot att stava rätt kan bli problematiskt.

Förr fick vi lära oss de grammatiska reglerna och att stava rätt innan vi fick tillgång till det skrivna språket. Nu lär vi oss skriva först och stava rätt sedan.

Roger Säljö menar att denna inlärningsform är en stor förändring som inte minst skolan har svårt att hantera.

– Lärande har länge varit att kunna återge information men nu befinner vi oss i en övergångsperiod där lärandet tack vare den digitala tekniken håller på att förändras, säger han.

Text: Helén Andersson

Skönlitteraturens återtag

Gunnel Furuland vill lyfta värdet av samlingarna i nytt projekt

Skönlitteraturen befinner sig i ett expansivt läge i Sverige. Den har också gjort ett återtag på bibliotekarieutbildningen i Borås. I en tid av konstant förändring finns det samtidigt anledning att låta pärlorna i magasinerna gnistra. Litteraturforskaren Gunnel Furuland ska i ett pågående projekt försöka bygga broar mellan forskningen och folkbibliotekens samlingar.

Många roller att fylla

I korselden mellan det fysiska och digitala biblioteket finns det många roller att fylla. Det handlar sällan om antingen eller. Oavsett om vi talar om digitaliserade tjänster i det virtuella folkbiblioteket eller om förmedling av skönlitteratur i slutet av hyllan Hc på golvet, finns det ofta rum för ett samspel mellan dessa båda yttringar. Litteraturen är idag en del av mediesamhället och Gunnel Furuland understyrker vikten av att biblioteken känner till vilka krafter som styr det litterära systemet. Litteraturförmedling handlar till stor del om att hitta ett självförtroende i sin roll.

– Vi är rädda för att boken är hotad. Men om vi bara vågar stå upp för den bok vi förmedlar handlar det snarare om att andra medier kompletterar. Men boken är fortfarande det grundläggande. Den är egentligen bara en behållare för text, men signalerar andra mer bestående värden. Den kommer aldrig att försvinna, säger Gunnel Furuland, bibliotekarie och fil.dr i litteratursociologi vid Uppsala universitet.

Litteraturförmedling

Nätverket för skönlitteratur på bibliotek, Näfs, verkar för att stärka skönlitteraturens ställning på folkbiblioteken runtom i landet. Att få de grundläggande verktygen för litteraturförmedling är i dagsläget ingen självklarhet på en grundutbildning för bibliotekarierna. Att påverka högskolor och universitet är följaktligen en av Näfs huvuduppgifter. På högskolan i Borås har man nyligen implementerat litteraturförmedling i utbildningen efter en modell som tagits fram i samband med det nu avslutade MUSA, Metodutveckling i skönlitterärt arbete, som var ett samarbetsprojekt mellan regionbiblioteken i Skåne, Västra Götaland och Stockholm samt Nobelbiblioteket. Här spelade också Näfs en aktiv roll för att dessa projektbaserade metoder skulle få fast form på ett av landets lärosäten för framtidens bibliotekarierna. Samtidigt finns det en del arbete kvar när det gäller att ge litteraturförmedlingen en starkare ställning på andra håll i landet.

– Jag handleder studenter i Uppsala och frågar om de läser något om litteraturen i samhället. De visar sig att de får grundläggande tekniska förutsättningar för att jobba på bibliotek, men skönlitteraturen har ingen stark ställning. Det är typiskt när studenterna sedan får sitt första jobb och kommer ut på ett sjukhusbibliotek och ska rekommendera böcker till gamla människor. Plötsligt har de ingen susning. Det är bra med en kunskapsgrund. Det handlar om att

vara trygg i rollen och då tycker jag man bör öka skönlitteraturens närvaro. Det handlar inte om att bli en litteraturvetare, utan om en grundläggande litteraturkunskap, säger Gunnel Furuland vidare.

Kontaktytor

Näfs har också tagit på sig uppgiften att jobba med att skapa kontaktytor mellan olika grupper i samhället som har litteraturen som gemensam nämnare, bibliotekarier, författare, kritiker och folk i branschen av olika slag. Syftet är att bidra till ökad medvetenhet om litteraturens betydelse på folkbiblioteken. Vidare verkar man även för att skapa en diskussion kring bestånd och urvalsprinciper.

Som ett led i detta litterära korståg har nu också Gunnel Furuland gått in i ett projekt under Näfs fana, som handlar om att försöka få intresserade folkbibliotek att jobba med samlingarna på ett mer aktivt sätt. Det handlar om att bygga broar mellan lokala samlingar och forskningen.

– Syftet är att skapa en idébank för olika forskningsfrågor. Jag besökte ett ställe där man inte skrivit in i de kommunala kulturpolitiska målen att biblioteket skulle jobba med skönlitteratur och man ifrågasatte om detta var något biblioteket skulle syssla med. Medan man på andra ställen tycker det är självklart. Detta är en jätteintressant forskningsfråga. Hur värderar politikerna verksamheten? Hur skiljer det sig mellan olika kommuner? Har det någon betydelse för resultatet vilka kulturpolitiska mål politikerna sätter upp?

Föremål för forskning

Så här långt har en förfrågan gått ut till region- och länsbiblioteken om det finns idéer kring hur man kan tydliggöra gamla samlingar och om det finns något som skulle kunna bli föremål för forskningen på olika nivåer. På en del håll är arbetet igång och Gunnel Furuland har redan besökt ett antal folkbibliotek. Men

förhoppningen är att hela landet ska bli ett fält för intressanta frågeställningar.

– Det kan vara en fjäder i hatten att skriva om något som finns i verkligheten, kanske en specifik litterär samling kring ett lokalt författarskap. Det blir också ett sätt att väcka intresse bland litteraturpedagoger och andra för att ta sig ut i landet, säger hon vidare.

Samtidigt som den akademiska världen kan vinna mycket på att vaska guld ute på folkbiblioteken, finns det också, enligt Furuland, en vinst för biblioteken.

– Biblioteken själva kan få upp ögonen för vilka skatter som finns i deras samlingar. Det skrivs något och biblioteket får uppmärksamhet. Det blir kanske ingen ekonomisk vinst. Men det finns ett kvalitativt värde. Det blir också ett sätt att få olika världar att mötas. Samlingarna är en självklarhet i biblioteksvärlden. Men många litteraturforskare känner inte till dem i någon större utsträckning. Ofta väljer man ett författarskap och fördjupar sig i detta. Biblioteken får också en möjlighet att arrangera ”sciencecaféer” av olika slag och kan bjuda in forskare att prata om deras forskning, fortsätter Gunnel Furuland.

Kvalitativt värde

Utöver detta brobyggande kan det också, enligt Furuland, finnas ett kvalitativt värde i att mer aktivt jobba med samlingarna och skönlitteraturen. Det handlar delvis om att främja bibliotekets roll som en motvikt till en alltmer kommersialiserad bokmarknad.

– När bokhandlarnas lagerhållning är så kort har biblioteken ett större arkivansvar. Kanske kommer någon och frågar efter Stina Aronsons ”Hitom himlen”. Man har ingen nytgåva, men det finns ett exemplar i magasinet. Det pratas mycket om yta och flashiga mötesplatser. Men i samtal med politikerna måste man väga in, inte bara hur många böcker man har lånat ut, utan även hur många kvalitativa uppdrag man genomfört

och där någon kan säga: Vad fantastiskt att ni har kvar den här boken. Jag märker när jag kommer ut till biblioteken att det finns en vilja att satsa på skönlitteraturen på ett annat sätt än när det bara var fru Andersson som frågade efter Torgny Lindgrens senaste och sedan rullade verksamheten på. Nu är man medveten om att man måste konkurrera med ett växande intresse för skönlitteratur, som kommer av Pocketshop och hela Adlibrisifieringen av bokförsäljningen. Biblioteken måste aktivt profilera sig och skylta upp, säger hon understryker vikten av att levandegöra litteraturen i biblioteken.

– När jag läser i tidningen att de ska sätta upp en Shakespearepjäs, tänker jag: Det är en gammal klassiker och inte helt lätt. Det finns ett antal specialister i form av skådespelare, regissör, scenograf, som alla sätter sitt jobb i rullning och gör den gamla pjäsen levande. På samma sätt kan jag tänka att alla dessa böcker som står i biblioteket är ju döda. Hur ska man kunna levandegöra dem på olika sätt? Hur ska man kunna få till en dialog med det förflutna? frågar sig Gunnel Furuland och menar att den tekniska frammarschen med alltmer automatiserade rutiner borde ge utrymme för ett större engagemang kring

att hitta pedagogiska vägar att levandegöra litteraturen. Det kan handla om allt ifrån att bli trygg i sitt bokprat, dramaturgiska knep till att faktiskt bjuda in skådespelare som kan gestalta handlingen i en bok.

Möta nya trender

Gunnel Furuland har själv jobbat drygt 20 år på biblioteksgolvet innan hon bytte tillvaron bland hyllorna mot litteraturvetenskapens kammare. Hon ser det personliga engagemanget som en viktig del av bibliotekarierollen och att det finns utrymme för att utveckla det egna intresset. Framtidens bibliotek handlar, enligt Furuland, just om att kunna möta nya trender med en självsäker insikt om samlingarnas värde.

– Jag tror det kommer bli viktigare än någonsin att vara väl rustad för att härbärgera både gamla samlingar och nya medier. Ett orosmoln är den ekonomiska kortsiktigheten, som vi inte kan veta något om vilka resultat den får. Jag tycker det är en framtidsfråga att verkligen börja jobba med innehållet i samlingarna, att stå för bokens värden och balansera detta mot yta och kommersialisering, säger Gunnel Furuland.

Text: Fredrik Swedemyr

En plats i rörelse

Bibliotekens utformning styrs av placering och behov

Rubriken sammanfattar Katrin Ryrfeldts vision om framtidens bibliotek. Katrin, som är bibliotekschef på Mimers Hus i Kungälv, menar att biblioteken kan se olika ut beroende på förutsättning och behov, men att det fysiska och det digitala biblioteket ska hänga ihop.

– Att inte kolla vad som står på våra egna bloggar är som att glömma att gå till jobbet, säger Katrin.

Det närmar sig lunchtid när jag kliver in genom entrédörrarna till kulturhuset Mimers Hus i Kungälv. I den stora entréhallen vimlar det av gymnasieelever på väg till eller från lektioner och inne på biblioteket sitter folk i de moderna stolarna längs fönsterväggen och läser.

Kulturhuset är en modern byggnad inrett med naturmaterial i trä, sten och mycket glas och biblioteket är förlagt till tre plan med 12 meters takhöjd där varje plan är organiserat på traditionellt sätt.

– Redan när vi flyttade in kändes huset för gammalt, säger Katrin. Vi tänker och kommunicerar på ett annat sätt i dag. Men vi bygger fortfarande inte bibliotek för det.

Fysiska bibliotek

Katrin visar senaste numret av tidskriften Arkitektur som bland annat handlar om nya moderna biblioteksbyggnader i Lomma och i Sunne. Det måste finnas stora fantastiska biblioteksbyggnader tycker hon, men inte

Katrin Ryrfeldt tror att den digitala tekniken kommer att skapa bibliotek med annan identitet. – Biblioteken måste frigöra sig från traditionella sätt att tänka och organisera, säger hon. FOTO: Helén Andersson

som monument utan mer som spännande arkitektoniska platser fyllda med möjligheter till olika upplevelser.

Hon menar att det är platsen och dess behov som avgör bibliotekets utformning. Det kan vara ett klassiskt filialbibliotek men det kan också vara en digital bokbuss, ett Mimers Hus eller ett bibliotek på ICA.

– Det är viktigt med fysiska platser där man vet att ”här kan jag låna en bok”. Men ett digitalt bibliotek är ett komplement och också ett bibliotek.

– Om man ska hårdra det lite så beror

det också på vem det är som definierar det offentliga rummet. Om man väljer att se biblioteket som ett rum för något mer än bara boktransaktioner så är det också en plats för kommunikation, mediekommunikation, upplevelser och deltagande på något sätt.

Famlar i blindo

Att de digitala biblioteken inte är synliga i de fysiska biblioteksrummen tycker Katrin är ett problem. Den nya tekniken borde skapa nya bibliotek med en annan identitet, menar hon. Tack vare Internet kommunicerar människor på ett nytt sätt men biblioteken fortsätter jobba som om ingenting hänt. Biblioteken förstår i en dimension, men har inte lyckats få in det i bibliotekariens sätt att arbeta.

– Alla famlar i blindo efter ett sätt att förena det digitala med det fysiska biblioteket, menar hon.

Katrin ser framför sig ett bibliotek med olika digitala hjälpmedel, läsplattor och sköna soffor. Det ska vara bekvämt, spännande och uppmunrande. Det digitala biblioteket ska vara synligt och integrerat i det fysiska rummet.

– Du ska kunna titta på streamade TV-program eller läsa tidningar på olika fräcka sätt. Men framförallt, säger hon, vi måste lämna SAB-systemet om vi ska kunna integrera fullt ut.

Frigörelse

Biblioteken måste tänka bort fasta strukturer med hyllor märkta enligt SAB-systemet. En del bibliotek är modiga och frontar sina böcker. Men ingen vågar löpa linan ut, menar hon. Sätt hjul på hyllorna och tänk intresseområden istället. Katrin betraktar bibliotekskatalogen som ett sätt att hitta. Hyllsystemet kan inte bygga på ett klassifikationssystem menar hon.

– Vi måste frigöra oss från de traditionella sätten att organisera. Vi måste fundera över

människors intressen och inrätta biblioteket efter detta.

Katrin tänker sig biblioteket som ett Internet och vill på liknande sätt organisera information på biblioteket. Hon anger folksonomier som exempel. Ett sätt att underlätta sökning av information genom beskrivande taggar.

– Organisera efter ämnen som hör ihop helt enkelt, säger hon. Ett rörligt och flexibelt system.

Som exempel på detta berättar Katrin om ett tankeexperiment de haft på biblioteket. De skapade ett livsstilsrum där de samlade medier av olika slag som berör ämnet, till exempel interaktivitet på webben, föreläsningar och utställningar. Det ska alltså inte bara vara ett fysiskt rum med passande litteratur och rummet finns bara så länge någon är intresserad av det.

– Det bygger på kommunikation, säger Katrin. Vi måste prata med våra besökare och föra en dialog. Vi kan inte fortsätta ställa upp böcker som vi gjort sedan 20-talet.

Motstånd

Trots ett motstånd hos många bibliotekarier hoppas Katrin att de snart ska kunna realisera idéerna om ”livsstilsrum” och ställa upp medierna efter ämnesområden istället. Motståndet handlar om trygghet, anser Katrin, att bibliotekarien känner sin kompetens ifrågasatt.

Bibliotekariens roll i det nya biblioteket tror Katrin till stor del blir att hjälpa till att hitta information i det nya ”livsstilsrummet”. Hon tror att biblioteken måste vara aktiva och svara på impulser och flöden i samhället. Bibliotekarien måste kunna svara på frågor om vad som händer i omvärlden och hitta nya spännande kopplingar mellan olika ämnesområden. Kanske till och med skapa nya ”livsstilsrum” varje dag eller varje vecka.

– Jag tror detta är mycket roligare arbetsätt,

säger hon. Man måste förstå att biblioteket är något annat nu. Att biblioteket måste vara aktivt och kan svara på vad som händer i omvärlden.

Ta med biblioteket på semestern

Att biblioteken hör hemma på de sociala nätverken tycker Katrin är självklart. Facebook till exempel är ett utmärkt sätt att nå ut med information. Och hur mycket de används beror på hur intressanta biblioteken gör dem, anser hon.

– Om bilden av ett bibliotek är ett torrt gammalt dammigt bokmagasin är det ju klart man inte går in där. Men om man känner att wow, här händer det grejer, blir man i alla fall säkert nyfiken. Intresset föds ju när du har startat ett.

På Kungälv's stadsbibliotek har man just påbörjat ett arbete under rubriken "Ta med dig biblioteket på semestern". Arbetet ska utmytna i något ännu oklart men något konkret sommaren 2010 och alla på biblioteket är inblandade. I dagarna har delar av personalen påbörjat en utbildning av olika nätverktyg och Bibliotek 2.0.

– Målet är att alla ska komma med idéer om hur vi får våra besökare att ta med sig biblioteket i någon interaktiv form på semestern. Sms med boktips eller något helt annat.

Katrin ser detta som ett sätt att påbörja förändringsprocessen mot ett annorlunda bibliotek och ett nytt klassificeringssystem.

– Det räcker inte med att jag har visioner. Det handlar om ett förhållningssätt och alla måste ha en förståelse för att få biblioteket i en annan riktning.

Bloggar

Kungälv's kommun har fem bibliotek och tre bloggar. Tanken är att bloggarna ska vara integrerade i det fysiska biblioteket, att de ska hänga ihop. Som till exempel Marstrands

seglingsblogg som är ett komplement till specialbiblioteket i segling på Marstrand.

Katrin tycker det är viktigt att alla är aktiva på bibliotekets hemsida, att det är samma sak som att skylta på biblioteket.

– Det är också vår identitet och att glömma att kolla vår egen hemsida eller våra bloggar är ungefär som att glömma att gå till jobbet, säger hon.

Problemet med dagens hemsidor är att de i regel ligger i kommunens regi och ska anpassas efter kommunens regler.

– Men uppriktigt sagt, säger Katrin, det struntade vi i och skapade våra bloggar i alla fall. Det är så pass viktigt för biblioteket att kunna delta i samtal på webben och i olika sociala nätverk. Bibliotek.se och *minabibliotek.se* är exempel på gränslösa och moderna webbsidor med tvåvägskommunikation.

Det är på dessa nya portaler framtidens bibliotek finns menar Katrin. Det är här möjligheterna finns och dessa möjligheter kunde bli ännu större om biblioteken går ihop. Till exempel med ett gränslöst lånekort, gemensamma låneregler eller en gemensam nationell webbplats med länkar till ditt bibliotek.

Gå till biblioteket

Vi återvänder till tidskriften Arkitektur och beundrar en stund de nybyggda biblioteken.

Katrin tror inte det är någon risk att de fysiska biblioteken försvinner.

– Folk älskar att läsa böcker och tidningar, säger hon.

Hon ser att biblioteket har många viktiga verksamheter och är en plats i rörelse. Du kan förvänta sig vissa saker när du går till biblioteket, men när du kommer innanför väggarna är det också något annat.

– Biblioteket är en spännande plats, ett centrum för medier, lärande, kommunikation och skapande. Det är inte antingen eller. Det är allt detta. Vill du veta något, lära något eller uppleva något: Gå till biblioteket!

Text: Helén Andersson

Mycket kan sägas om bibliotekens framtid. Debatter och samtal i olika grader brukar inte sällan kretsa kring vissa nyckelbegrepp, som mötesplats, digitalisering, läsfrämjande och andra kärnuppgifter under bibliotekens flagga. I ekonomiskt svåra tider talas det ofta om bildning och bibliotekens roll att vara ett stöd till utsatta grupper. Det hela kokar till slut ner till en diskussion kring vad som egentligen är ett bibliotek.

Litteraturen har en stark ställning, både i samhället i stort och på biblioteken. Samlingarna är grundplåten i någon slags definition av bibliotek. Sedan finns det olika tankar kring hur dessa ska användas. Böcker eller andra medier kan vara ett instrument för så mycket mer än sin egen existens.

I det här numret av Framsteget Special tar vi upp olika perspektiv på den korseld mellan en digital och fysisk tillvaro, som biblioteken idag tycks befinna sig i. Det satsas resurser på olika bibliotek 2.0 verktyg och andra tekniska innovationer. Samtidigt sker det också en utveckling av det fysiska rummet. Man talar om biblioteket som ett tredje ställe mellan hemmet och jobbet eller skolan, för den som nu jobbar eller utbildar sig. En plats för gränslösa möten, med dig själv och med andra. Det kan också handla om en demokratisk arena, där biblioteken initierar, inte bara sociala processer, utan även debatter.

Ibland uppstår det en motsättning mellan en mer konservativ hållning i någon mening och en slags futuristisk läggning. Andra gånger samspelar alla delar i harmoni med varandra. Det ena behöver inte utesluta det andra. Mycket av det som sker i biblioteksvärlden handlar kanske egentligen inte så mycket om det framtida biblioteket. Det kan mer vara ett spel om samtiden.

Framsteget är en skriftserie som ges ut av Kultur i Väst Regionbiblioteket. Varje nummer har ett tema eller tar upp ett speciellt område inom biblioteksvärlden. **Framsteget Special** är en ny publikation i skriftserien. Här belyser vi områden eller teman med ett större djup. Läs mer på www.framsteget.info.